

Lukkasu

No. 17/2014

Pilketalon maisemaa vuonna 1938 Kajaanin Makkolan asuinalueella

Tietoja sukuseurasta:

Lukkaristen sukuseura ry perustettiin Iisalmessa vuonna 1994. Nimenmuutos Lukkarinen-Lukkari sukuseura ry:ksi tehtiin vuonna 1999.

www.lukkarinen-lukkari.fi

Sivuston ylläpitäjä: Jaana Lukkari
puh. 040-5827684, jaana.sk.lukkari@luukku.com

Pidetyt sukukokoukset:

1995 Runnilla,
1997 Nurmeksen Bomballa,
1999 Nilsian Aholansaassa,
2003 Joensuussa,
2007 Sotkamossa,
2011 Lahdessa.

Sukuseuramme puheenjohtaja:

Timo Lukkarinen Lahdesta.

Sihteeri:

Pekka Lukkarinen Siilinjärveltä
puh. 0400 460 494
pekka.lukkarinen@pp1.inet.fi
Karjankierto 20, Leppäkaarre

Lukasun taitto ja ulkoasu:

Pihlajamedia, Timo Lukkarinen Sonkajärveltä
Lehden aineistot: timo.lukkarinen@me.com

Digipaino:

Eco Print Oy, Iisalmi

Sisällysluettelo

Tässä numerossa

- 2 Tietoja sukuseurasta
- 3 Puheenjohtajalta
- 4 Sihteerin vinkkelistä
- 6 Lehdistä saksittua
- 7 Mansuetus Jacob
- 10 Pilketalonpoika, osa 2.
- 40 Sukukokous Iisalmen Runnilla
- 41 Genetiikka apuna sukututkimuksessa
- 45 Koulutapaaminen Pohjoismäellä
- 48 Elma Pulkkisen muistolle

Kohta päästään jälleen mäenlaskuun.

Puheenjohtajalta

Keväistä syksyä

TEKSTI: TIMO LUKKARINEN

Kolme vuotta sitten pidettiin sukukokous Lahdessa. Siihen aikaan olin vielä työelämässä ja suunnittelin eläkkeelle jäämistä ja päätoimiseksi ukiksi ryhtymistä. Nyt olen vuoden verran viettänyt niitä leppoisia päiviä, joita työtoverit eläkkeelle lähtiessäni niin kovasti toivottelivat. En nyt tiedä onko se ukkina oleminen ihan päätoimi, mutta ilokseni olen voinut viettää silloin tällöin jonkin päivän polvenkorkuisten kaitsijana.

Jokin aika sitten olin kolmivuotiaan pojanpoikani kanssa sadepäivän askareissa lättäköllä. Poika lapioi vettä ämpäriin ja tyhjensi veden sitten nurmikolle. Sivusilmällä seurasin kun tietä pitkin lähestyi tihkusa-teessa kookas hahmo. Panin merkille tukevan ruumiinrakenteen ja vyön yli ponnistavan vatsan, jota verhosi musta t-paita. Paidan rintamuksessa erotin keltaisen tekstin ”ei paha”. Kulku oli ison miehen vaappuvaa käyntiä, mutta kun hän ei horjahdellut, niin jatkoimme pojan kanssa askarteluam-

me muina miehinä. Mies pysähtyi lätäkön viereen ja sanoi, että tuo on kyllä lapselle paras paikka. Kakarana minäkin aina läträsin kaiken maailman rapakoissa. Sitten mies kumartui ämpärintäyttäjän puoleen ja kysyi, että ruokaakos sinä laitat. Pojan touhu pysähtyi ja hän katsoi kysyjää hetken ja vastasi totisena, että ei kun minä laitan lapiolla vettä tähän ämpäriin. Mies oikaisi selkensä ja hymyili niin, että maha hytkyi ja sanoi: ”Että sillä lailla.” Sitten hän heilautti kättään ja mennessään totesi vielä puolittain minulle ja puolittain itsekseni, että syksy siitä tulee ja jatkoivat vaappumistaan eteenpäin. Ajattelin, että on se kumma miten lasten kanssa touhutessa sateisetkin päivät tuntuvat jotenkin aurinkoisilta.

Noin vuoden kuluttua elokuun alussa on seuraava sukukokous Runnilla. Sinne toivottelen kaikkia tervetulleiksi. Uskon, että luvassa on aurinkoiset päivät, vaikka vähän sattuisi satamaankin.

Kuva: Wikipedia

Runnin kylpylä on suosittu häiden ja muiden juhlien viettopaikka.

Uutisia sukuseuran piiristä

TEKSTI: PEKKA LUKKARINEN

Pillketalonpoika on poissa. Atso Lukkari kuoli 2.1.2014 Iisalmessa. Hänen tarinansa kuitenkin elävät. Atson perinnekilpailuun lähettämä tarinan loppuosa ”Maalaiselämää sodan aikana” julkaistaan tässä Lukasussa. Atso Lukkarilla oli kirjoittamisen lahja ja hänen tekstinsä on niin tarttuvaa, että siitä aistii syksyn, viljapellon ja riihen tuoksun. Hän kuvaa niin tarkasti maalaistalon töitä, että niitä voidaan pitää perinteen siirtämisenä jo hyvin paljon kaupunkilaistuneille sukupolville niin Lukkarin ja Lukkaristen suvuissa. Itsekin maalaistalossa kasvaneena nuo työt ovat minulle tuttuja 1950-luvulta. Kainuussa ne ovat olleet samanlaisia kuin Savossa, eikä niissä ole suuria eroja muidenkaan sukuhaarojemme alueilla. Ainoa kummallinen nimi, jota en ole aikaisemmin kuullut, oli heinäseipästä käytetty tuutero-nimitys ja kalastuksessa esiin tullut tongo-kala. Radion tulon ukinsa talouteen hän kertoo tarkisti. Siitä on vielä pikkumatka television tuloon ja tässä yhteydessä on kerrottava, että Sotkamon Lukkari-haaraan kuuluva Vilho Lukkarinen on kirjoittanut yhdessä Väinö J. Nurmimaan kanssa vuonna 1988 ilmestyneen kirjan TES-televisiotoiminnan historian ”KUN TELKARI SUOMEEN TULI”. Kerroin edellisessä Lukasussa, että Atso Lukkarin kirjoituksia on Kansallisarkistossa. Kun kävin niitä peräilemässä keväällä 2014 sieltä kerrottiin, että ne ovatkin Kansan Arkistossa. Kansan Arkisto sijaitsee Helsingin Kallion kaupunginosassa Vetehisenkujalla, joka on Hämeentien varrella vastapäätä Neljättä linjaa. (www.kansanarkisto.fi ja www.arjenhistoria.fi).

DNA-testaukset ovat nyt kevään aikana toteutettu Kangasniemen, Pyhäjärven, Kiihtelysvaaran ja Nurmeksen Karhunpään sukuhaarojen osalta. Tulokset saatiin kesällä ja niiden analysointi on käynnissä. Jaana Lukkari kertoo niistä tarkemmin tässä toisaalla Lukasussa.

Pohjois-Savon Lukkaristen tutkimukset etenevät. Tallennettuja henkilöitä on nyt noin 8000, paljonko siitä puuttuu ei tiedä vielä kukaan. Uskoisin että lähellä finaalia ollaan kun henkilömäärä ylittää 10 000. Kovasti pitää vielä takapuolta penkissä pitää. Nyt on kuitenkin se hetki, että jos haluatte materiaalia kuvia tai sukutarinoita mukaan toimikaa heti!

Sotkamon Lukkareilla oli sukutapaaminen heinäkuussa tänäkin vuonna. Järjestäjinä Kaarina ja Laila Lukkari. Paikalla oli 25 suvustaan kiinnostunutta henkilöä. Nuo sukuhaarakohtaiset tapaamiset olisi suotavia muissakin sukuhaaroissamme. Sukuseurassamme on näitä isoja haaroja, jotka voisivat kokoontua itsenäisesti ainakin Pohjois-Savossa, Joensuun Kontiolahti ja Kiihtelysvaara, Nurmeksen Karhunpää ja Kuohatti, Kangasniemi alahaaroinen Suonenjoki ja Saarijärvi, Pyhäjärvi. Sukuseuran on jo alkuaikoinaan päättänyt tukea tällaista toimintaa ja osallistua kustannuksiin. Ko koontuminen tarvitsee tietenkin paikallisen ”moottorin” joka järjestää homman ja panee itsensä likoon sen eteen. Uskoisin, että näin saataisiin perinnetietoa paremmin talteen.

Vanhojen koulukuvien näyttely oli järjestetty Pohjois-Pielaveden lakkautettujen koulujen oppilaista Vaaraslahdessa pidettyjen

maalaismarkkinoiden mausteeksi. Näyttely sai suuren suosion ja olin itsekkin mukana touhussa sen verran että sain otetuksi kopiot koneelleni kuvista. Kuvien oppilaiden tunnistaminen ei ollutkaan kovin helppoa. Tunnistusta jatketaan ja kuvat on sitten tarkoitus antaa Pohjois-Pielaveden kylät -yhdistykselle. Eila Rähä os. Lukkarinen teki miltei täydelliset nimiluettelot Vaaraslahden koulun kuviin. Lakkautettuja kouluja tuolla alueella

on seitsemän ja Lukkaristen sukuun liittyviä kasvoja löytyy kuvista paljon. Vaaraslahden koulun kuvissa on Ruotaanlahdesta Vaaraslahden Eskolaan vuonna 1901 muuttaneen Taavetti Lukkarisen jälkeläisiä, heidän puolisoitaan ja lapsia. Taavetilla oli 11-lapsinen perhe ja ainakin seitsemällä lapsella on jälkeläisiä. Niemisjärven ja Sulkavan koulun kuvissa taas on Iisalmen Koljosta vuonna 1888 muuttaneen Aapo Lukkarisen jälkikasvaa.

Sukuseuramme [www-sivusto](http://www.lukkarinen-lukkari.fi) on uudistunut

Jaana Lukkari on uudistanut sukuseuramme internet-sivuston. Käykään tutustumassa.

www.lukkarinen-lukkari.fi

Sukuseuran tuotteita myynnissä

Tuotteet voi tilata sukuseuran sihteeriltä Pekka Lukkariselta sähköpostilla pekka.lukkarinen@pp1.inet.fi tai puhelimitse 0400 460 494

Huom. tuotteiden hintaan lisätään postikulut
Tuotteita myydään myös sukukokouksissa

Sotkamon Lukkari-haaran sukukirja 65 €/kpl

Julkaistu heinäkuussa 2013. Sisältää suvun ensimmäisenä Sotkamossa asuneen kantaisän kirkkoherra Mansuetus Jacobin (s.noin 1580) jälkeläisiä nykypäivään saakka. Sukutauluissa yhteensä yli 10 000 nimeä. Kirjassa noin 200 sivun tekstiosuus Sotkamon historiasta, sukututkimuksesta, suvun tarinoista. Valokuvia kirjassa on yhteensä noin 350.

Isännänviiri 4 metrin tai 5 metrin 65 €/kpl

Isännänviiri valmistetaan samasta laadukkaasta kankaasta kuin Suomen liput.

Värit kestävät niin sateessa, auringossa kuin pakkasessakin

Pöytästandaari 32 €/kpl

Lehdistä saksittua

Koulukuviin liittyen löysin Matti ja Liisa -lehdestä jutun, joka on ilmestynyt 13.4.2000. Jos jollakin jäsenellämme on noita vanhoja kuvia hallussaan, toimittaisitteko kopiot sukuseuran arkistoon.

Lukkarilassa viihdyttiin vanhojen kuvien äärellä

Lukkarilan koulun seinälle ripustetut vanhat luokkakuvat kaivoivat perjantaina muistojen sopukoista esiin monta hauskaa muistoa.

Lukkarilan koulun opettajat, henkilökunta ja oppilaat olivat valinneet kyläkoulupäivänsä teemaksi vanhat valokuvat. Niiden saama suosio oli yllätys opettaja Raija-Leena Lavikaiselle.

– En olisi osannut odottaa, että väkeä tulee näin paljon mukaan kyläkoulupäivään, hän iloitsi.

Koululle lainaan saadussa vanhimmassa poseerasivat vuoden 1928 koululaiset. 1930- ja 1940-luivuilta kuvia oli harvakseltaan, mutta 1950 jälkeen otettujen luokkakuvien kokoelma oli lähes täydellinen. Samoin kuvissa olevien nimet löytyivät helposti.

Toki vanhempiinkin kuviin saatiin lähes täydellisiä nimiluetteloita. Helvi Lahtelin pystyi esimerkiksi vuoden 1938 luokkakuvan kirjoittamaan kattavan nimiluettelon.

Helvi Lahtelin kertoili yhdessä Ines Kokosen kanssa entisajan kouluoloista ja nykyisiltä koululaisilta vierähti aika kuin siivillä kuunnellessa mummojen tarinointia.

Raija-Leena Lavikainen kertoi valtaosan kuvista löytyneen Lukkarilan koulun entisen opettajan Helinä Tiihosen albumista. Myös Anja Keräselältä löytyi kuvia lainaan.

Koululla piipahtaneiden kyläläisten ei tarvinnut lähteä koululta tyhjin suin, sillä kyläyhdistys oli tapahtumassa mukana ja paistoi vieraille pihalla muurinpohjalettuja

(juttuun liittyi valokuvat joissa toisessa oli yhdeksän Lukkarilan kylän entistä oppilasta ja toisessa oli kuva näyttelystä olevista luokkakuvista vuosilta 1938, 1947, 1948, 1953)

Sanomalehti Karjalaisessa 16.2.2012 julkaistu juttu.

Eero lukkarinen johtamaan Ponssen ruotsin tytäryhtiötä

Joensuulainen metsänhoitaja, 46-vuotias Eero Lukkarinen (46) on nimetty Ponsse Oyj:n Ruotsin tytäryhtiön toimitusjohtajaksi 12. maaliskuuta alkaen. Lukkarinen hoiti myös tätä tehtävää vientipäällikkyyden ohella oleessaan Ponssellalla vuosina 1999-2003.

Lukkarinen toimi Ponssen vuosien jäl-

keen Metsänhoitoyhdistys Pohjois-Karjalan toiminnanjohtajana 2003-2009, ja sen jälkeen Ponssen pohjoiskarjalaisen kilpailijan, Kesla Oyj:n markkinointijohtajana ja johtoryhmän jäsenenä. Hänen yllätyksellistä lähtöään paikkaa Keslalla toistaiseksi toimitusjohtaja Jari Nevalainen.

(Eero Kalevi Lukkarinen kuuluu Kontiolahden sukuhaaraan. hänen isänsä on Pentti ja ukkinsa Toivo Salomonpoika Lukkarinen s. 1887)

Mansuetus Jacob

TEKSTI: KAARINA LUKKARI

Arvailua ja pikkutietoja lukkareiden esi-isän, Mansuetus Jacobin, elämästä kainuun korpimailla

Mistä nimi Mansuetus periytyi Mansuetus Jacobille? Ilmeisesti ei aina-kaan perinteen mukaisesti suvultaan? Latinalaisperäiselle nimelle löytyy selitystä nettisivuilta: ”Strengin Latinalais-suomalaisen sanakirjan mukaan mansuetus tarkoittaa 1. kesy, 2. kuv. lauhkea, suopea, maltillinen, rauhallinen.” Nimen tiedetään olevan kotoisin pyhimyskalenterista ja viittaavan Sanctus Mansuetukseen, joka oli piispa Galliassa Tullum Leucorum’ssa 300-luvulla. (lähde Kimmo Kempainen) Pyhimyksen nimillä haettiin suojelusta lapselle ainaisten sotien ja vihollisuuksien tuoksinassa ja nimi varmaankin kuvasti hyvin myös kantajaansa.

Lukkareiden esi-isän kerrotaan syntyneen joko 1580 aikoihin tai toisten mukaan 1594. Missä lienevät todisteet kummastakin vuosiluvusta? Mikäli hän oli syntynyt jo 1580 aikoihin, mitä hän teki ennen saapumistaan Kainuuseen ollen tuolloin jo n. 30-vuotias ja lapset saatuaan yli 40-vuotias? Toisen syntymäajankohdan mukaan hän olisi ollut vasta 16-vuotias? Jospa hän täyttikin jo miehen mitat ja pappissuvuissa kasvaneena osasi tarvittavat kirjat kannesta kanteen ollen valmis tänne vähäväkisten seutujen opastajaksi.

Mansuetus tuli siis Paltamon kappalaiseksi vuonna 1610 asuen ilmeisesti Melalahden puolella. Siirtyi Iin kappalaiseksi vuonna 1614 ja palasi Paltamon kirkkoher-raksi 1620. Paltamo on todennäköisesti johdos rantapengertä tarkoittavasta ”palta”-sana-
nasta tarkoittaen myös vyöryvää pengertä.

Paltaniemen kärkenä tunnettu Kirkkoniemi onkin aikojen saatossa vyörynyt vähitellen Oulujärveen. Paltamossa valmistetut suuret tervaveneet tunnettiin paltamoina.

Emäpitäjä Paltamo perustettiin 1599. Paltaniemellä sijaitsi Paltamon ensimmäinen kirkonkylä ja kunnallishallinnon keskus. Paltamossa oli vuoden 1605 maakirjassa 13 taloa. Oulujärven erämaan ensimmäinen eli Manamansalon kirkko tuhoutui 1578 kesäl-
lä venäläisten hyökkäyksessä. Paltaniemelle rakennettiin kirkko vuonna 1599.

Kirkot edustuvat maanvanhinta rakennusmuotoa ollen suorakaiteenmuotoisia tukipilarikirkkoja, kooltaan n. 10 x 20 metriä. Paltaniemen kirkko tuhoutui osittain maanjäristyksessä 12.6.1626 esi-isämme Mansuetus Jacobin ollessa siellä kirkkoherrana. Kirkon itäinen pääty kallistui pahasti sisään-päin ja länsipääty ulospäin. Kirkkoa korjattiin vielä sen verran, että jumalanpalveluksia voitiin harjoittaa. – Lieneekö maanjäristystä pidetty Mansuetuksemme taikojen syy-nä hänen ollessaan ”suuri taikuri ja juoppokin” kun hänet kerrotaan erotettaneen virasta noiden ”häiritsevien” elämäntapojen vuoksi vuonna 1628. – Toivottavasti esi-isämme olikin vain helpottunut päästessään pois mokomasta rottelosta, jossa takapuolikin jäätyi penkkiin kiinni ellei nauttinut sisäistä lämmikettä. Uutta kirkkoa suunniteltiin vasta Johannes Cajanuksen astuessa palvelukseen 1660-luvulla. Kirkko valmistui Kirkkoniemeen vuonna 1665, mutta sekin kirkko tuhoutui velivenäläisten toimesta

Kajaanin linnan räjäytyksen jälkeen vuonna 1716. Nykyistä Paltaniemen kuvakirkkona tunnettua rakennusta alettiin rakentamaan vuonna 1725. – Sitä ei mahtava naapurimme ole vielä tuhonnut ja toivotaan ettei tee sitä myöhemminkään.

Paltaniemi oli pitkään pitäjän hallinnollinen ja hengellinen keskus. Nykyinen Museotie päättyy Kirkkoniemeen, jossa sijaitseva hautausmaa oli käytössä vuosina 1599–1716. Paikalla sijainneesta kirkosta ja hautausmaasta muistuttaa Armas Tirrosen valmistama muistomerkki Risti ja liekki, joka paljastettiin vuonna 1967. Oulujärveen vähitellen vyöryneen hautausmaan vainajista ei ole säilynyt tietoja. Vanhoja pääkalloja ja luita on keräilty pitkin rantoja.

Savon radan tulo Iisalimesta Kajaaniin 1904 horjutti Paltaniemen aseman koko Kainuun keskuksena. Kiehimän Joenniemien tervahovin osto kunnalle vuonna 1920 merkitsi lopullista kuntakeskuksen siirtoa Kiehimänjoen suuhun. Paltamon kirkkoherra ja lukkari muuttivat Kiehimään 1936. Näin Paltaniemi menetti vähitellen sekä seurakunnan että kuntakeskuksen aseman Paltamon pitäjässä. Uusikylä ja Kirkkoaho liitettiin Kajaaniin 1.1.1954, joskin Paltaniemen kirkko jäi yhä Paltamon seurakunnan haltuun. Paltaniemen ja Kajaanin välissä sijaitseva Nakertaja oli ennen sotia Paltamon Uusikylä. Nimivaihdos Nakertajaksi tapahtui vuonna 1957.

Paltaniemellä, jossa on myös Paltaniemen lentoasema, sijaitsee vanha Sutelan maakapteenin puustelli, joka oli mm. vouti Antti Eerikinpoika Hjerta-Cajanus -suvun hallussa lähes pari vuosisataa 1630-luvulta alkaen. Tosin lähes jokaisista Paltaniemen talojen vanhoista asukkaista ja pihasta löytyy noita Cajanus-esivanhempien jalanjälkiä yhdelle jos toisellekin sotkamolaiselle. Ny-

kyään Paltaniemellä voi aistia juuriaan heinäkuuisilla Paltaniemi-päivillä vierailemalla vaikkapa Immolan vanhassa pihapiirissä.

Mansuetus-esi-isämme pääsi Paltamon seurakuntaan kuuluvan Sotkamon saarnaajaksi noin 1630 asuen ja viljellen maata myöhemmin Johan-poikansa (klockare) kanssa Kärnälässä ja ilmeisesti kirkkoherrana nykyisen Toivonniemen pappilan mailla. Vuonna 1651 hän oli jo huonokuntoinen, joten kappalainen, Ericus Andreae Cajanus, hoiti käytännössä kirkkoherran virkatehtäviä alkukesästä 1651 ja seurasi sitten herra Mansuetusta virassa tämän kuoltua juhannuksen jälkeen. Eric Cajanus onkin ollut pitäjämme pitkäaikaisin kirkkoherra toimien tuolloin vuoteen 1691 saakka. (Lähteenä netti, Paltamon matkailuesitteet, Jorma Keräsen laatima Paltamon seurakunnan historia ym. KL)

Mitä tiedetään Mansuetus Jacobin kirjallisesta tuotannosta

Iin kirkkoherrana ollessaan vuonna 1616–20 Mansuetus Jacobin tiedetään osallistuneen Lapin lähetykseen tai ainakin laatineen selonteon Keminlapin seurakunnan tilasta, johon hän oli saanut tietoja myös kirkkoherra Rungiukselta. Selontekoa pidettiin sangen asiallisena ja se edusti vanhinta kaikista Ruotsin ja Suomen lapinmaista koskevia seurakuntakertomuksia. Olihan hän varmaankin seurannut jo poikasena isänsä työskentelyä noissa Lapinmaan maisemissa ja varmaankin uteliaana poikana nähnyt taikauskaisempien ihmisten tapoja. Ilmeisesti hän oli kokeillut noita Lapinmaiden tapoja täällä itäisemmissäkin osissa.

Hänen tiedetään antaneen tietoja Kajaanin linnan pitkäaikaiselle vangille, Juhana Messeniukselle (vankina 1616–36), ”Paldamoi niemessä” toukokuussa 1620 päivätyn selostuksen lähinnä Kemin lappalaisia koskevaan kyselykirjeeseen, jossa on tärkeitä

tietoja myös suomalaisesta kansanperinteestä. Messenius käytti tietoja hyväkseen laatissaan suurteostaan *Scandia Illustrata*. Kirjallisista ansioistaan *Mansuetus* on jäänyt Suomalaisen kansanperinteen historiaan.

Siirryttyään taas Paltamon kirkkoherraksi vuonna 1620 *Mansuetus Jacobin* allkirjoitus löytyy Kajaanin linnan inventointikertomuksesta kesäkuun 12.päivänä 1620. Muita allekirjoittajia ovat Klemetti Ollinpoika (profossiko, jatkoa seur.sivulla) sekä Olli Susi puumerkeillään. Lisätietoa itse linnasta löytyy A.Vartiaisen kirjasta Kajaanin historia I sivuilta 70–76.

”Vuoden 1633 Kajaanin pitäjän kesäkäräjillä (ks. mf ES2027) autuaan Klemetti-profossin leski Valpuri Jussintytär (Jönsintytär) haki takaisin miehensä taloa ja ilmoitti silloin, että hän on valmis ottamaan talon, kunhan saa takaisin Venäjänmaalta poikansa Erkki Klemetinpojan. Syytä sille, mikä oli jälleen kerran ajanut Erkki Klemetinpojan käpälämäkeen ryssä puolelle ei tässä käsittelyssä selviä, mutta leski oli päässyt yhteyteen poikaansa ja tämä oli luvannut palata kotomaahan piakkoin. Osin tämän vuoksi asian käsittely siirrettiin seuraaville käräjille, jossa lesken piti esittää, miten hän oli päässyt sopuun talosta herra Mansvetuksen kanssa. – Herra Mansvetuksen sanottiin asuvan tätä Klemetti-profossilta autioksi jäänyttä taloa Sotkamossa ja viljelevän puol-

ta osaa sen tiluksista.

Maaherra Harvalahden Ernest Cretuz oli määrännyt päätöksellään Klemetti-profossilta jääneen aution manttaalin Sotkamossa pappilan tarpeisiin ja sen oli ottanut ylös herra Mansvetus. Siirtoa asian lopullisesta päättämisestä ei liene toteutettu, koska sitä ei ilmene seuraavilta käräjiltä 1634 (tosin olemme renovoitujen pöytäkirjojen varassa). Voi olla, ettei leski Valpurin poika Erkki Klemetinpoika ollut vielä palannut Venäjänmaalta tai leski oli muuten sopinut sillä välin asiasta herra Mansvetuksen kanssa.” (Lähde Jaana Lukkari) Lisää tietoa esim. google: Klemettinen-suku

Ennen kuolemaansa *Mansuetus Jacobi* kirjoitti vielä ruotsiksi noin vuonna 1650 hieinan vaikeaselkoisen tiedonannon Kemmin-Lapin lappalaisten ja suomalaisten pakanallisista tavoista. Hän kertoo noitamenoista, joissa noidat lyövät rumpua vasaralla. Menoissa noidat laulavat runonlaulua (runowijssor), ja eräs heistä kaatuu, ja haluaa ”nähdä” ennustuksen. Martti Haavio tulkitsee tämän transsimatkaksi eli loveenlankemiseksi. – *Mansuetus* muisteli varmaankin lappalaisten tapoja vielä viimeisillä päivillensä. Esaias-poikahan jatkoi sitten isänsä viitoittamalla tiellä Inarin ja Kemijärven maisemissa.

Kertomus särkyneestä lapsuudesta

Pilketalonpoika

TEKSTI: ATSO LUKKARI

Sukuseuran vuonna 1999 järjestämän perinnetiedon keräämisen kirjoituskilpailun voittajan Atso Lukkarin kertomus, toinen osa.

Maalaiselämää sodan aikana

Junassa oli paljon ihmisiä. Ainakin puolet oli sotilaita. Kerkesin livahtaa ovensuuhun, missä penkinpäässä oli tilaa. Siihen istahdin. Ajattelin, että pois minut siitä kuitenkin pian ajetaan. Kukaan aikuinen ei uskoisi, että lapsikin voisi olla väsynyt. Sitä paitsi minullakin oli vain puoli pilettiä. Olin siis puoli-ihminen.

Vastapäätä minua istui hyväntuulisen näköinen ja herralta näyttävä lihavahko mies. Sillä oli siisti puku yllä ja kravatti kaulassa. Sen vieressä istui nukkuva sotilas, jonka suu oli auki. Minun vieressä, ikkunan puolella, istui pienehkö maalaiselta näyttävä isäntä. Se piteli sylissään reppua. Miehen päässä oli lammasnahkainen karvalakki ja repun päällä koirannahkakintaat. Kohta isäntä otti lakin päästään, tunki kintaat sen sisälle ja laittoi ne lattialle jalkainsa juureen. Sitten se sylkäisi kämmeniinsä ja silitti hiuksiaan sivuille päin.

Viereisellä radalla seisoivat tavarajuna. Avovaunuissa oli heinäpaaluja. Ne oli varmaankin matkalla sotarintamalla oleville hevosille. Samassa havaitsin, että junamme alkoi kulkea. Seurasin yhä tavarajunaa. Joissakin vaunuissa oli tykkeitä, kenttäkeittiötä, kuorma-autoja ja muuta sotakalustoa. Sitten oli monta umpinaista härkävaunua. Ei niissä kyllä härkiä ollut, vaan sotilaita. Ne kurkkivat oviaukosta ja seinäluukuista. Muutamat vilkuttivat käsillään. Samassa vaunut loppuivat, mutta maisema ei liikkunutkaan. Vilkaisin toisellekin puolen junamme ja silloin hämmästyin, kun asemarakennus ja ihmiset olivat paikoillaan.

–Jokos me lähdemme liikkeelle? herran näköinen mies kysyi.

– Ei, minä vain luulin...

– Niin minäkin, mies sanoi hymyillen.

Vasta hetken päästä meidän juna lähti. Nyt näytti siltä, että asemarakennus, sähköpylväät ja ihmiset olisivat liukuneet taakse päin.

Vieressäni istuva isäntä alkoi näplätä reppunsa naruja auki. Se nosteli repustaan syliinensä eväspaketteja ja maitopullon. Repun päällä isäntä alkoi aterioida. Yhdessä paketissa oli paksu sianlihakuppi. Puinen, soikea voirasia sisälsi kotona kirnuttua hyvää maalaisvoita. Mies nykäisi kupeeltaan tuppivyössä riippuvan puukon, jolla leikkasi kukosta paksun viipaaleen. Lohnaisi sitten puukonkärjellä voirasiasta peukalonpään kokoisen löntin voita, minkä pyyhkäisi kukkoviipaaleen kärkeen. Sitten isäntä haukatoi ahmaisi suuntäyden kukkoa. Läskisiivut pursuilivat suupielestä. Lyhyillä, mutta paksuilla sormillaan isäntä survoi läskisiivuja syvemmälle kitaansa. Mäyhättyään aikansa suupalaa isäntä otti käsiinsä maitopullon, missä oli paksu puinen korkki. Mies kiersi korkin auki ja ryyptä hulautti pari kertaa maitoa palan painikkeeksi. Pyyhkäisi sitten suutansa kämmenen selkämyksellä. Pullon kyljessä luki: Jaloviinaa.

Eväistä levisi ympäristöön makuhermojeni kihelmöivän herkullinen tuoksu. Vesi kihah-

teli kielelleni ja minun oli nieleskeltävä tyhjää. Koetin katsella vastapuolen ikkunasta ulos ja ajatella jotakin muuta. Mutta mahassa kirkuva nälkä ei antanut armoa. Silmissä jo alkoi sumentua. Oli vaikea olla. Liikahtelin levottomasti. Meinasin jo pökäistä siitä jonnekin muualle. Kenties vastapäinen herrasmies tajusi hätätilani ja alkoi puhutella minua yrittäen siirtää mielitekoni muihin ajatuksiin.

- Sitä on lähdetty matkalle?
- Niin on.
- Isäsi taitaa olla tätä isänmaata puolustamassa.
- On se.
- Millä rintamalla lienee?
- En muista. Jossakin pohjoisen suunnalla.
- Eikö äitisi lähtenyt mukaan?
- Ei se päässyt. Siltä meni jalka poikki.
- Työssäkö se tapahtui?
- Ei, vaan se lankesi vettä hakiessaan.
- Sepä ikävää. Onkos sinulla siskoja tai veljiä?
- Ei enää.
- Miten niin ei enää? Missä ne nyt ovat?
- Liekö taivaassa.
- Käsitätkö oikein, että he ovat kuolleet?
- Niin ovat.
- Jopas onkin surullista. Oliko heitä useitakin?
- Oli. Kaksi siskoa ja veli.
- Tapahtuiko jokin onnettomuus, vai sairausko vei?
- Siskot kuoli ruokamyrkytykseen tai oikeastaan nälkään ja veli meni verenmyrkytykseen.
- Onko näistä tapahtumista kauankin?
- Mitäs nyt olisi, vuoden verran tai enemmän.
- Otan osaa suruusi. Mutta minäpä taidan arvatakin, mihin sinä nyt matkustat. Sanonko?
- Sano jos haluat.
- Ukin ja mummun luokse maalle. Olenko oikeassa?
- Olet. Minä kyllä sanon ukiksi ja mummaksi niitä, jotka eivät asu junanradan varressa ja sitä paikkaa, mihin nyt menen, sanon isoisän pirtiksi. Siellä asuvat isoisä ja isoäiti.
- Heh heh, vai isoisän pirtiksi sinä sitä paikkaa sanot. Milläs paikkakunnalla tämä isoisän pirtti sijaitsee?
- Melalahteen jään junasta. Siitä kävelen pari kilometriä Vaarankylään päin. Sen talon nimi on Haapaselkä. Siellä minä synnyinkin.
- Vai sillä lailla. Saman pitäjän väkeähän me sitten ollaankin. Minä jään junasta asemaväliä aikaisemmin. Muistatkos, mikä minun asemani nimi on?
- Kiehimä.
- Oli ennen se. Mutta nyt....
- Se on Paltamo!
- Niin, muistithan sinä senkin. Minä olen nimittäin sen pitäjän pappi, kirkkoherra. Vie terveisiä sinne Haapaselän isännälle ja emännälle!

Konduktööri kulki vaunussa ja tarkasti piletit. Minäkin annoin sille omani. Se napsautti piletteihin pienen pyöreän reiän. Aina kulkiessaan konduktööri ilmoitti seuraavan aseman nimen. Minä lähdin jo hyvissä ajoin vaunun eteiseen odottamaan asemaani. Siinä minä nojasin oveen ja näin kuinka vinhasti maa vilisi vaunujen vieressä. Ja pyörät kolkuttelivat toistuvata rytmiä. Muistin silloin kauan aikaa sitten isän opettaman junaloron, jota ihan pieneenä ollessani hoettiin aina vain nopeammin ja nopeammin, kunnes kieli sekosi. Näin se oli:

– Pit-tää läh-tee mat-kan tek-koon, mat-kan tek-koon mat-kan tek-koon; pit-tää läh-tee mat-kan tek-koon, mat-kan tek-koon mat-kan tek-koon...

Vaikka olin kokenut kaupunkilaisena vaikeita suruja ja muita vastoinkäymisiä, astellessani nyt kohti synnyinpaikkaani tunsin itseni melkein iloiseksi. Minä marssin varhaisilta lapsuusvuosilta tuttua tietä ja hiljaisella äänellä yritin laulaa sotilaiden marssilaulua:

– *Kotikontujen tienoilta tervehtien, tämä laulumme kaikukoon. Yli peltojen, vetten ja tunturien, aina Hangosta Petsamoon. Sama kaiku on askelten, kyllä vaistomme tuntee sen, kuinka kumpujen kätköstä, mullasta maan, isät katsovat poikiaan.*

Minua jännitti lähestyessäni taloa, että huomaakohan ne tuloni jo ikkunasta. Ketään ei kuitenkaan näkynyt. Taisin selvitä yllättäin perille.

– Päivää! minä sanoin astuessani pirttiin. Isoäiti oli kehräämässä rukkinsa kanssa pirtinpenkillä istuen. Rukki pysähtyi ja isoäiti katsoi hyvin pitkään kuin ei olisi tuntenutkaan minua.

– Mitä ihmettä...! Atsoko se on lähtenyt?

– Etkö meinannut tuntea?

– En totisesti. Ihanko sinä yksinäsi olet lähtenyt?

– Niin, yksin osasin tulla.

– No tervetuloa. Vaan mihinkä se äitisi jäi?

– Siltä katkesi jalka ja ne veivät sen sairaalaan.

– Johan sinä kummia puhut! Miten se jalkansa katkaisi?

– Se lankesi vettä hakiessa.

– Ketkä sen sitten veivät sairaalaan?

– Sotilaat veivät hevosella.

– Eilenkö se onnettomuus tapahtui?

– Ei, on siitä jo yli kaksi kuukautta.

– Mutta missä sinä sitten olet ollut ne kaksi kuukautta, jos äitisi on ollut sairaalassa? Lukkarissa varmaan, ukkisi ja mummasi luona. Vaan kuka sinut sieltä toi junanasemalle?

– Ei, en minä siellä ollut. Kotonahan minä olen ollut.

– Yksinkö kotonasi kaksi kuukautta!

– Eikä kun eilenhän ne sotilaat veivät äidin sairaalaan.

– Nyt minä en käsitä ollenkaan. Kunhan sinä et vain narranne noin kauheita asioita!

– Totta se on.

– No minkä takia se vasta eilen vietiin sairaalaan, jos kerran jalka meni poikki yli kaksi kuukautta sitten?

– Ei äiti ennemmin lähtenyt, kun se ei pystynyt liikkumaan.

– Tarkoitatko sinä, että äitisi makasi nämä kuukaudet kotona poikkinaisen jalan kanssa?

- Niin siinä kävi.
- No eipä ole kummempata kuultu. Kuinka te siellä kaupungissa olette pärjänneetkään pommitusten keskellä ja sellaisessa tilanteessa?
- Huonosti on pärjätty. Minä touhusin kaikki asiat ja laitoin syömistä jos sattui löyty-mään.
- Sen kyllä näkee sinustakin. Niin olet mennyt onttoposkiseksi, lapsirukka. Kyllä kait si-nä olet isällesi kirjoittanut tuosta onnettomuudesta. Eikö se tullut lomalle ja vienyt äitiäsi sairaalaan ennemmin?
- Kyllä minä kirjoitin, monestikin. Isä kirjoittaa, että on sellainen tilanne rintamalla, että lomia ei anneta.
- Voi hyvä isä nähköön! Eikö se äitisi jalka ollut kovassa tuskassa?
- Oli se tuskassa.
- On se sitten kummallinen ihminen, ettei lähde lääkäriin. Kyllähän sitä tuossa tilantees-sa pitää apua löytyä. Sanoiko se, miksi ei lähtenyt.
- Se ei halunnut häiritä ketään.
- Sellainen se on aina ollut. Yksin yrittää kaikesta selvitä. Kuinka se sitten nyt suostui lähtemään?
- Ei se suostunutkaan. Kauppiaan rouva oli hommannut ne sotilaat hakemaan äidin he-vosella.
- Miten se sitten rekeen pääsi? Kantoiko ne sen?
- Ei sitä voinut liikutella kantamallaakaan. Ne veivät sänkyineen.
- Kaikkea sitä tapahtuukin! Hyvä kuitenkin, että viimein hoitoon pääsi.
- Sielläpä sairaalassa oli ihan hullu lääkäri.
- Hullu! Kuinka niin?
- Se ei uskonut äitiä, että jalka oli poikki. Oli vain noitunut ja haukkunut. Ja sitä isän tekemää sänkyä se sanoi lutikanpesäksi! Käski heittää sen helvettiin! Ja kun ne hoitajat nos-tivat äidin sängystä pyörien päällä olevalle vuoteelle, äiti kiljaisi tuskasta ja siihen pyörtyi.
- Tietäähän sen, kun on poikkinainen jalka. On sitä äidilläsi kärsimistä ollut eikä näy loppuvankaan. Olen minä monesti rukoillut teidän raukkojen puolesta. Sitäkin olen ajatel-lut, että miksi se Jumala teille niin paljon kärsimystä antaa. Eiköhän se kuitenkin ollut Juma-lan armoa, että otti ne pikkuiset pois täältä pahan maailman kärsimyksistä.
- Minä en osannut sanoa mitään. Tuli paha mieli, kun isoäiti sillä tavalla sanoi, että Juma-lan armoa...
- Nyt sitä sitten sinäkin olet ihan yksin maailmassa omasta perheestäsi jääneenä. Mut-ta täällähän on hyvä olla. Eiköhän se äitisikin sieltä sairaalasta kesäksi kumminkin selvinne pois. Tulisi sekin sitten tänne ja olisitte koko kesän. Mitenkäs sinun koulusi on mennyt tä-män onnettomuuden takia?
- Eipähän paljon mitenkään. Äitiähän minä vain hoitelin.
- Niin, onhan sinulla vielä ikävuosia jäljellä, vaikka miten pitkälle kouluakin käydä.
- Missä isoisä on?
- Se meni heinäkuorman hakuun Kivihetteen niityltä. Pian se tulee. Hämmästyy var-maan kovasti, kun sinut näkee. Minäkin olen ollut huonona terveyteni kanssa. Elukatkin on hävitetty vähiin.

– Isoäiti, minulla on vähän nälkä...

– Voi hyvä lapsi, kun en minä mitään ymmärrä. Höpötän vain tässä joutavia ja sinä istut nälissään kaiken jälkeen. Teen sinulle ensihätään voileivän ja sitten keitän palvilihasta lihakeiton puoliksi. Siitähän sinä pienenäkin kovasti tykkäsit. Huutelit ruokapöydästä, että minulle luulihhaa..!

Syötyäni voileipää juoksin jo navettaan tervehtimään elukoita. Tutuista lehmistä oli enää jäljellä vain Omena ja Punikki. Kaksi nuorta lehmää oli lisäksi. Karsinoissa oli vasikoita ja lampaita. Niitä minä taputtelin ja puhella höpöstelin niille.

Kesä jo tuli, kaivattu kesä. Kuitenkaan se ei ollut samanlainen kuin varhaisemman lapsuuteni kesät. Silloin en vielä tiennyt mitään ihmisen suruista enkä maailman pahuudesta. Nyt oli toisin. Tiesin aivan liikaa.

Isä oli pistäytynyt toukokuun aikana lomalla. Oli mukavaa kun isä pistäytyi isoisän pirtissäkin. Ja me kävimme hevosella myös hänen vanhempiansa luona. Maanteitse matkaa kertyi liki pari peninkulmaa. Oli mukavaa tavata ukki ja mumma sekä Kalle- ja Martti-setä. En ollut heistä ketään nähnyt sitten kuin viisivuotiaana Erkki- ja Pekka-sedän hautajaisissa Sotkamossa. Nyt hekin olivat muuttaneet Paltamon pitäjään.

Veljeksistä Heikki oli isän tavoin sotahommissa. Kalle sai sentään olla siviilitöissä kuuloammansa takia. Martti oli ikävuosiltaan niillä tienoilla, että jos sota vielä kestää vuoden verran, hänkin joutunee rintamalle. Nyt miesväki kävi metsätöissä. Sillä hetkellä tekivät halkoja.

Martti-setä istui melkein kaiket vapaa-aikansa kansakoulun karttakirjaa selaillen ja maantietokirjoja lukien. Minullekin hän näytteli Tyynenvaltameren saaristoja, jonne hänen mielensä paloi.

– Tuonne jonnekin minä vielä joskus muutan! Palmupuiden siimekseen minä bambumajani pystytän. Kasvattelen elannokseni muutamia hedelmä- ja rypälepuita. Enkä ikävöi talvipakkasia ja lumikinoksia. Se vasta on elämää!

Isällä oli myös ikävä uutinen minulle ja muille kaikille. Äidin parantuminen Kajaanin sairaalassa ei ollutkaan onnistunut odotetulla tavalla. Kun kipsi oli otettu jalasta pois, luut olivat yhäkin poikki! Yhteen kasvamista ei ollut tapahtunut. Ja kun oli ruvettu nostamaan rullasänkyyn kuvausta varten, oli toisenkin jalan luu katkennut!

Jotakin oli pahasti vialla. Luut olivat hauraita kuin hiekkakivi, mikä murenee käsiin. Ja pahinta oli se, etteivät lääkäritkään tienneet, mistä sairaus johtui.

Kesäiltoina minä usein istuin isoisän pirtin takana olevalla paljaalla kalliolla ja katselin auringon laskua metsän taakse. Ja vaikka kuinka varhain heräsin vinttikamarin vuoteeltani, aurinko jo kutitteli säteillään kasvojani.

Monesti minä auringon laskua seurattessani ajattelin, että monestikohan sen vielä pitää nousta ja laskea ennen kuin äiti paranee ja pääsee kotiin; ja monestikohan, ennen kuin sota loppuu ja isä palaa kotiin?

Mutta entäpä, jos äidin jalat eivät parane milloinkaan! Tai jos isä kaatuu rintamalla tai haavottuu pahasti ja jää kitumaan! Ne olivat pahoja ajatuksia, jotka eivät jättäneet minua koskaan rauhaan.

Pian juhannuksen jälkeen isoäiti ja minä lähdimme tekemään saunavastoja talveksi. Varus-
timme itsemme sahalla ja puukolla. Sitten suuntasimme polkua pitkin lehmihakaan, missä
kasvoi sopivaa koivikkota.

Minä olisin halunnut kaataa heti ensimmäisen kohdalle sattuneen koivun, mutta se ei
kelvannut isoäidille.

– Ei sitä, se on hieskoivu. Tuolla etäämmällä on rauduskoivuja. Niistä tehdään talvivastat.

Isoäiti neuvoi minulle koivujen lehdistä, miten ne erottaa toisistaan. Hieskoivussa lehden
laita on niin kuin sahan terä, mutta rauduskoivussa on lisäksi kuin ylimääräiset pikkuham-
maat lehden reunoissa. Ja oksat ovat notkeita ja riippuvia.

Kiskoimme pokasahalla koivun tyvessä, kunnes puu alkoi kallistua. Sitä vähän auttaen
käsillä koivu kaatui kumahtaen maahan. Minä aloin katkoa puukon kanssa isoja oksia isoäi-
dille, joka taitteli niistä sopivan kokoisia oksia vastaan. Kädensijan kohdalta hän nyppi tar-
peettomat lehdet ja pikkuoksat pois. Näin vasta sopi mukavasti käteen.

Vastojen siteet isoäiti valitsi itse. Ne hän otti nuorista vesoista. Katkoi oksat, riipaisi puu-
kon terällä pari kolme kertaa kuorta rikki, laittoi sitten siteen tyvipään jalkansa alle ja rupesi
kiertämään sideoksaa puneelle. Siteen hän pujotti vastan kädensijan yläreunasta oksien läpi,
väliin kietaisi punosta lisää ja kietoi siteen kahdesta kohdasta kädensijan ympäri. Lopuksi
hän punosta yhä lisäten pyöräytti siteen tyveen lenkin, johon saattoi pujottaa toisen vastan
siteen pariaksi. Sitten hän puukolla vielä vuoli kädensijan tyven siistiksi.

Näin kului aika vastametsällä. Minua alkoi jossakin vaiheessa väsyttää. Niinpä kellahdin
kaadetun koivun viereen ja katselin sinisellä taivaalla leijuvia valkeita poutapilviä. Muuta-
mista pilvistä näytti kasvavan selviä kuvioita. Eräs oli niin kuin pitkäpartainen mies. Ajatte-
lin sitä Jumalaksi.

– Hei, asuuko Jumala ihan tosissaan taivaassa? kysyin.

– Jumala asuu kaikkialla, niin taivaassa kuin maan päälläkin. Mutta koska hän on kaik-
kia luomiaan olentoja korkeampi, on hyvä ajatella, että hän asuu siellä taivaan korkeudessa.

– Jotkutpa sanovat, ettei Jumalaa olekaan, että se on vain uskovaisten ihmisten höpötystä.

– Älä hyvä lapsi niitä puheita usko. Vaikka Jumala onkin ihmisen silmiltä salattu, näem-
mehan me hänen jälkensä kaikkialla ympärillämme, jos vain osaamme katsoa. Sinäkin näet
ympärilläsi kasveja ja eläimiä, puita ja pensaita, isoja ja pieniä olentoja ja ne kaikki ovat niin
taidokkaita luomistöitä, ettei niin viisasta ihmistä koskaan tule, joka samanlaisia pystyisi
luomaan. Niissä kaikissa asuu elämä! Itsestäänkö ne olisivat maailmaan tulleet?

En kysellyt enempää, mutta tunsin, että totta se isoäiti puheli. Linnut lauloivat, hyönteis-
set surisivat, heinäsirikka siri ja tuuli leyhitty kevyesti koivujen oksia.

Minua raukaisi niin, että silmäluomia veti umpeen. Samalla minä muistelin erästä lau-
lua, jonka isoäiti oli joskus opettanut:

– *Pilvet on valkeita lampaita, ne ajan minä taivahan tarhaan. Hei ralla, rallati ralla, ne
ajan minä taivahan tarhaan.*

Siihen olin nukahtanut. Kun heräsin, isoäiti jo kokosi vastapareja takkavitsaan kotipi-
haan kannettavaksi. Minullekin oli isoäiti tehnyt pienen takkavitsan ja laittanut siihenkin
osan vastoja nippuun. Siinä ne kantamuksemme kököttivät. Nostimme ne selkäämme ja
suuntasimme kotiin.

Setäni, Lukkarin Kalle, oli silloin tällöin auttamassa isoisää erilaisissa töissä, sillä isoisä

viipyi monesti viikkokausia talonrakennustöissään. Kallen kanssa me ajelimme hevosella rankoja lammashaasta, jonne isoisä oli niitä joskus aikaisemmin kasannut kuivumaan risti-päisiin kasoihin. Liiterin takana oli katos, jonne rangoista katkotut ja pilkotut puut pinottiin saunapuiksi. Minäkin osallistuin noihin kaikkiin rankatöihin.

Muutamana pyhäpäivänä minä aikani kuluksi menin liiterin taakse ja aloin pilkkoa kirveellä valmiiksi sahattuja pölkkyjä. Minä olin aina ihaillut miehiä, jotka olivat niin taitavia, että pitivät halkaistavaa puuta toisella kädellään pystyssä halkaisupölkyn päällä ja sitten toisessa kädessä olevalla kirveellä lyödä hivauttivat puun halki. Olin minä isoisältä sitä joskus kysynytkin, että kuinka sinä uskallat pitää kättä puun päällä ja sitten iskeä kirveellä käden viereen. Isoisä sanoi, että siihen tottuu iän ja kokemuksen kautta.

Tuota muistaen minäkin nyt, kun ei ollut muita näkemässä otin pyöreän leppäpökäleen ja pitelin sitä pystyssä, sitten iskeä sivautin kirveellä - äh!

Ensin en tajunnut mitään. Tuijotin vain vasemman käteni peukalon tyveä. Siihen oli ilmestynyt palkeenkieli, vähän niin kuin V-kirjaimen muotoinen lipukka. Se törötti puolittain pystyssä, sisältä näkyi vaalea pinta, ei verenvuotoa ollenkaan. Eikä kipua. Vasta silloin aloin tajuta, että olin iskenyt kirveellä käteeni, aivan peukalon tyveen. Siitä säikähdin niin, että aloin vapista ja luikaisin saunapolun vieressä kasvavan tuuhean pihlajapuun taakse piiloon. Vasta siellä alkoi kipu tuntua. Myös veri alkoi tihkua palkeenkielen alta vaaleasta lihasta, ensin pieninä punaisina pisaroina kuin nuppineulan päinä, siitä toisiinsa yhtyen voimustuvaksi verenvuodoksi. Kirvelevä kipukin kasvoi. Itkuksi siinä oloni vääntyi. Eikä siinä lopulta auttanut muu kuin mennä pirttiin ja kertoa, mitä oli tapahtunut.

– Jopa olikin enkelin varjelus mukanasi, kun ei valtimosuoneen osunut, vaikka viereen iskit: vai oliko siinä Jumalan muistutus siitä, ettei lepöpäivää saa rikkoa työhön ryhtymällä?

Isoäiti puhdisti haavan, painoi palkeenkielen haavaa vasten ja sitoi lopuksi. Olin yhtä elämäkokemusta rikkaampi.

Heinänteon aikana oli kiirettä pienissäkin maalaistaloissa. Oli koetettava vähillä miesvoimilla kerätä heinät kuivina latoihin ennen kuin sateet yllättäisivät.

Jo ennen heinänteon aloittamista isoisä tarkasteli tarvittavat työkalut. Vuoleskeli pihlajan oksasta haravanpiikkejä katkenneiden tilalle; tarkasteli myös viikatteen varret ja korjaili niitä. Myös tuuterot (heinäseipäät) tarvitsivat kohennusta. Kalle-setä, joka oli jäänyt heinätoihiin, teki myös uusia tuuteroita jonkin verran. Tuuteron runkopuun piti olla hiukan miestä pitemmän ja miehen käsivarren paksuisen. Molemmat päät piti veistää teräviksi, paksumpi puoli tuli alas päin. Kairalla Kalle porasi neljä reikää runkopuuhun. Ne tuli olla vuorotellen toisiinsa nähden ristikkäin. Reikiin piti veistellä niihin sopivat, vajaan metrin mittaiset tapit.

Viikatteen terät piti käyttää sepällä taottavana, jos ne olivat liiaksi kuluneet. Minä sain tuon tehtävän toimitettavaksi. Mielelläni lähdinkin, kun sain ajaa sepän luokse pyörällä. Sepän mökki oli muutaman kilometrin päässä. Isoisä oli käärinyt terät vanhaan hamppusäkkiin ja sitonut ne pyörän tavaratelineelle. Seppä oli melkein kuuro. Sille piti puhua kovalla äänellä ja sen piti nähdä toisen puhujan suun liikkeit.

Jo kauas kuului sepän pajasta takomisen kalke. Pajan ovi oli auki.

– Päivää, minä sanoin ja astuin pajaan. Seppä ei minua kuullut kun oli selin ovea kohti.

Menin sen viereen.

– Mitäpä mies? seppä kysyi nähtyään minut. Se pysäytti työnsä ja pyyhki hiestä märkiä, nokisia kasvojaan paitansa hihaan.

Ojensin sille viikatteen terät käärössä.

– Isoisä lähetti. Pitäisi kallita nämä, sanoin.

Seppä tarkasteli jokaista terää käsistään. Muutaman se viskasi pajan nurkassa olevaan romukasaan.

– Tuo on roaska! se sanoi. Muut terät se kelpuutti taottavaksi.

Mutta seppä vaati minua avukseen paljetta käyttämään. Sillä ehdolla saisin ne matkaani. Ja minä rupesin, kun seppä neuvoi. Ensin seppä lisäsi säkistä hiiliä ahjoon, mikä ennestäänkin hehkui punaisena kuumuutta. Sitten minun piti tarttua paljevarteen ja siitä nostaa ja laskea. Silloin kuului palkeista tohinaa kuin suuri jättiläinen olisi hengittänyt. Puhallusilma meni ahjon hiillokseen, mikä alkoi nyt entistä kirkkaammin hehkua.

Sinne tuliseen ahjoon seppä pitkävartisilla pihdeillä työnsi taottavan viikatteen terän. Kun se hehkui punaisenkuumana, seppä otti sen taas pihteihin ja vei alasimelle. Sitten seppä otti vasaran ja alkoi takoa terää mieleiseensä muotoon. Välillä piti terää uudelleen kuumuttaa. Näin jatkui, kunnes terä oli saanut sepän mieleisen muodon. Minä sain tietysti välillä levähtää. Hiki siinä työssä kuitenkin tuli.

– Ei niin pientä miestä, etteikö avuksi olisi, seppä kehui minua. Lopuksi seppä karkaisi terän tökkäämällä sen alasimen vieressä olevaan vesisaaviin. Kuului vain terävä pihahdus, kun hehkuva rauta upposi veteen.

Kun kaikki terät oli taottu, minä maksoin sepälle työpalkan.

– Kumpikos sinusta on tärkeämpi virkamies, pappi vai seppä?

– Seppä tietenkin minä huusin sen korvaan. Seppä nauroi ja kohotti kättä lähtiessäni kotiin.

Olin polkemassa heiniä latoon. Heinät jo ulottuivat seinustoilta kattoon asti. Yhtämittaa pääni kosketti kattoon, vaikka kuinka yritin varoa ja olla kyyryssä.

– Ääääh! Taas tuli reikä päähän! minä kiljuin päänahkaani hieroen. Pärekaton naulan kärjet olivat pitkällä lautojen läpi katon sisäpuolella.

Isoisä ja Kalle-setä purkivat kuivia heiniä tuuteroista. Ne lastasivat heinät hevosen perässä olevalle kolmesta leveästä laudasta tehdylle lavetille. Keskimmaisessä laudassa oli pystykeppi perässä, jotta heinät pysyisivät kuormassa. Täyden kuorman isoisä ajoi ladon eteen. Siinä perässä astellut Kalle nykäisi laudassa olevan kepakon irti. Isoisä käski hevosta. Se otti muutamia askeleita, jolloin heinäkuorma jäi ladon eteen ja lautalavetti luisui alta pois. Sitten miehet alkoivat luoda heiniä latoon minun poljettavaksi. Oli varottava, ettei heinähangon piikit osuneet minuun. Kuivat heinät pölysivät kovasti. Pölyä tunkeutui nenään, suuhun ja silmiinkin, mutta ei se haitannut. Allergiaa ei vielä tunnettu.

Elsa kulki heinämiesten perässä ja haravoi jäljet. Elsa oli piika, joka tuli aina avuksi, kun työntekijää tarvittiin.

– Isoäiti tuopi kahvia! minä huusin nähtyäni isoäidin lähestyvän niittyä. Kainalossaan hän kantoi pajusta punottua koria, jossa kahvit olivat.

Asetuimme istumaan ladon varjoisalle seinustalle maahan. Siihen isoäiti asetteli tuomi-

sensa. Kullekin oli villasukan sisään laitettu kahvipullo. Sokerikupin ja nisukäärön isoäiti avasi nurmikolle.

– On se niin somaa, että näin heinäpellolla jyvähahvikin maistuu paremmalle kuin sisällä, Elsa sanoi.

– Täällä se makuaistikin herkistyy. Kalle sanoi.

– Kyllä se tosi on, että ulkotyössä kahvi maistuu, isoisa sanoi.

– Jumalan luonto se saa ihmisen tuntemaan kaikkia antimia syvemmin ja herkemmin, isoäiti sanoi.

– Sitä minä vain ihmettelen, miksi kesähelteellä kahvipullo pitää olla villasukan sisällä! minä jahkailin.

Kaikki rupesivat nauramaan, mutta vastausta en kuitenkaan saanut.

Sinä päivänä posti oli tuonut minulle kirjeen äidiltä. Minä aina ilahduin kirjeistä. Nyt kirjeen uutinen teki minut surulliseksi ja levottomaksi.

Helsinki 25.7.1942

Heipä hei Atso.

Sinä varmasti ihmettelet kun kirjoitan tämän kirjeen Helsingistä. Ne toivat minut Kajaanista tänne kun ei siellä nuo jalat ruvenneet paranemaan. Nyt on kumpikin jalkani poikki. Toinen kahdesta kohti. Luuni näyttävät heikentyvän koko ajan ja murenevat melkein itsestään. Ei sitä olisi uskonut että tällaisiakin sairauksia on jota eivät lääkäritkään tunne eivätkä osaa parantaa. On niin vaikeeta kirjoittaakin kun eivät anna minun nousta edes istumaan vaan pitää koettaa selällään maaten tuhertaa. Älä sinä kuitenkaan minun tähteni liikoja murehdi. Aika näyttää mihin tämä lopulta johtaa. Täällä on pommituksia vieläkin pahemmin kuin siellä kotona. Minä ja muut vaikeasti sairaat ei päästä edes pommisuojaan alakertaan. On se kauheeta kun tuokaan sota ei ruvennut loppumaan. Kirjoita sinä minulle ja kerro kuulumisista. Joko siellä on heinätyöt tehty? onko isoäiti ollut terveenä? Sano terveisiä kaikille ja hyvää vointia.

Toivoo Helmi

Tuli sitten elokuva ja viljankorjuun aika. Nytkin oli Kalle Lukkari isoisan apuna ja tarpeen olikin. Rukiin miehet niittivät viikatteilla. Elsa ja toisinaan isoäitikin olivat sitomassa korret lyhteiksi. Niistä me kokosimme kuhilaita, jotka saivat pellolla kuivua aikansa.

Myös kauran miehet niittivät, mutta siitä ei sidottu lyhteitä, vaan laitettiin tuuteruille niin kuin heinätkin.

Ohra leikattiin sirpilla. Se sidottiin lyhteiksi ja kuivattiin rukiin tavoin kuhilaina.

Minäkin yritin leikata ohraa sirpilla, mutta sain käsiini paljon ohdakkeiden piikkejä. Eikä lyhteen sitominenkaan minulta oikein onnistunut. Minä onnistuin paremmin korsien ja tähkäpäiden kerääjänä pellolta.

Kylällä oli yhteinen puimakone. Sitä kuljetettiin talosta toiseen vuorotellen. Puintityökin pyrittiin tekemään talkoilla. Ruuat ja kahvit tarjosi kukin talo puintipäivinä. Miehistä tahtoi olla puutetta. Varsinkin puimakoneen ja höyrymoottorin siirrot ja kuljetukset vaati-

vat kovasti voimia.

Minä sain olla mieluisassa työssä, kun ajoin hevosella pelloilta lyhteitä puimakoneen vierelle riihen eteen. Siinä puitiin kaikki muut viljat, paitsi yksi riihellinen ruista, minkä isoisä halusi puida vanhanaikaiseen tapaan käsipelein riihessä. Olimme jo ahtaneet riihen parsille sen mikä sinne mahtui. Sen puisimme jonakin toisena päivänä.

Puimakoneesta jyvät valuivat säkkeihin. Vahvimmat miehet lastasivat säkit hevoskärryihin. Minä taas ajoin ne pihassa olevan viljaluhdin eteen. Siellä säkit tyhjennettiin viljalareihin.

Puintityöt aloitettiin varhain aamulla. Aamusyönti oli kymmenen tienoilla. Puolista syötiin kahden maissa iltapäivällä. Vielä kolmas syönti oli illallinen töiden jälkeen. Kunkin syönnin välissä oli kahvit.

Iltapäivällä minun työni vaihtui saunan lämmittämiseen. Sen työn minä halusin suorittaa kaikkina saunapäivinä. Ensin kylpivät miehet. Minä olin löylynlöyjänä. Mukavinta oli kuunnella miesten juttuja, varsinkin, jos sattui joukossa olemaan sodasta lomalla olevia miehiä.

Kallen kanssa minä olin puimassa riihipuintia. Lyhteet oli jo levitetty ylhäälle parsille. Sitten alkoi kova riihen lämmitys. Se tapahtui samalla tavalla kuin savusaunan lämmitys. Riihtä piti lämmittää niin pitkään, että jyvät kuivuivat ja irtosivat tähkistä. Isoisä kävi välillä tarkistamassa asian. Hän otti kämmeneensä tähkän ja paineli peukalon päällä sitä. Kun jyvät irtosivat, saimme ruveta puimaan.

Riihen mustilla seinillä olevissa nauloissa riippui varstat. Ohuemman ja pitemmän käsissä pidettävän varren alapäähän oli nahkaremmestä punotulla- tai hamppuköydellä sidottu käsivarren paksuinen ja vartta lyhempi puinen osa. Siinä se huiskui varren jatkeena. Niiden kunto piti tarkastaa riihen lämmitessä.

Vikkelimpänä kiipeilijänä minä nousin ylös parsille ja aloin tiputella sieltä lyhteitä alas. Riihen lattia oli valettu sementistä. Kalle otti käsiinsä lyhteen ja iski niiden latvapuolella ensin seiniin, niin että jyvät jo varisi lattiaan. Sitten hän avasi lyhteet ja levitteli tasaiseksi kerrokseksi riihen lattialle. Siihen niitä sitten piti ruveta puimaan pyöräyttämällä varstan paksumpaa puolta varresta pitäen niin, että se iskeä tömäytti lattialla olevia korsia. Näin jatkettiin, kunnes kaikki oli puitu.

Jyvät sitten varisteltiin oljista, jotka sidottiin isoihin nippuihin keskeltä kiinni olkisiiteellä. Nämä kuvot vietiin riihilatoon. Niitä voitiin käyttää makuupatjojen eli matressien täytteenä. Monta muutakin käyttöä oljille oli.

Lopulta riihen lattiaan oli jäänyt kerros jyviä, mutta niiden joukkoon myös tähkien ruumenia ja oljen kappaleita. Jyvät oli vielä puhdistettava roskista.

Ensivaiheessa riihen seinustalta lattia lakaistiin puhtaaksi. Sitten otettiin käsiin jyviä viskeltiin seinille. Ilmavirtauksesta raskaammat jyvät rapisivat seiniin, mutta kepeät ruumenet lentelivät keskemmälle lattiaa.

Tarkempi puhdistus tapahtui vielä erityisellä puhdistuskoneella, masiinalla. Siinä oli monia eri tiheyksisiä seuloja, mitkä liikkuivat edestakaisin samalla kun voimakkaat puhallinsiivet työnsivät ilmaa niiden läpi. Kammesta kiertäen masiina toimi. Minäkin sillä mielikseni ajelin.

Muutamana päivänä puintitöiden jälkeen isoisä sanoi minulle:

– Kuulehan poika, nyt lähdetäänkin oikein miesten työhön!

– Mihinkä työhön? minä utelin, mutta isoisä ei virkkanut mitään, myhäili vain salape-
räisesti.

Olimme taas talon ainoat miehet. Kalle-setä oli mennyt välillä kotiaskareisiin. Lupasi käydä vielä syksyllä, jos apua tarvitaan.

Menimme vilja luhtiin. Siellä isoisä otti esiin tyhjän jyväsäkin ja käski minun pitää sen suuta avoimena. Itse hän alkoi ammentaa jyväläärästä rukiin jyviä sankolla pitämäni säk-
kiin. Näin me täytimme pari säkkiä kutakin viljalajia. Siinä säkkejä täyttäessään isoisä alkoi
puhella, mutta hyvin hiljaisella äänellä ja luhdin ovelta ympärilleen vilkaisten:

– On vietävä muutamia jyväsäkkejä piiloon, niin etteivät herrat niitä löytäisi. Muuten ne
vievät meiltä niin paljon omiin tarkoituksiinsa, että me itse jäämme nuolemaan näppejäm-
me. Eihän se ole mukavaa, jos leipä loppuu kesken vuoden. Muistakin se, että jos kuka ta-
hansa sinulta kyselee viljasta jotakin, niin me miehet tämän tiedämme. Omina tietoina sen
pidämme. Muistatko sinä tämän salaisuuden?

– Muistan minä.

Sitten isoisä otti viljasäkin olalleen ja lähti kantamaan sitä kohti talon päätyä. Sieltä johti
ulkopuoliset portaat vintille. Minä kipaisin edelle ja pidin ovea auki.

Isoisä oli jo aikaisemmin kätkenyt kaksi paksua lankkua ulkovintin seinäviereen, ei kui-
tenkaan näkyville, vaan sahanpurujen ja monenlaisen kaman alle. Nyt hän otti ne esille ja
asetti vinosti vintin toisessa päädyssä olevan vinttikamarin yläseinää vasten. Katon ja ka-
marin laipion väli oli niin ahdas, että siitä juuri ja juuri jyväsäkki mahtui kamarin laipion
päälle. Lankkuja pitkin me kuitenkin hilasimme säkin kerrallaan sinne ylös, kenenkään ta-
voittamattomiin.

– Täältä näitä ei löydä vanha susikaan! isoisä sanoi naureskellen.

– Eihän tänne kukaan pääsisikään, kun otetaan lankut pois.

Isoisä tiputtikin lankut alas maahan ja kantoi ne halkoliiterin orsien päälle, missä oli
muitakin lautoja ja lankkuja.

Muutaman viikon kuluttua tuli kaksi herran näköistä miestä. Ne olivat liikkeellä hevo-
sella ja kiesikärryillä. Miehet ottivat nahkasalkustaan papereita ja kyselivät tietoja kotieläi-
mistä ja merkitsivät ne tarkoin muistiin. Samoin ne kyselivät viljojen määriä. Eikä ne usko-
neet isoisän ja isoäidin sanomisia, vaan niille oli annettava luhtien avaimet ja ne menivät
tutkimaan, oliko heille puhuttu totta. Vielä ne tulivat pirttiin ja katselivat ympärilleen kuin
jotakin etsien.

– Miten talon vintille pääsee? mies kysyi.

Minä hätkähdin ja vilkaisin isoisää. Meillä oli juuri puolisen syönti kesken, kun tarkasta-
jat tulivat. Isoisä vielä jatkoi syömistään rauhallisesti ja sanoi:

– Ei sinne täältä sisäpuolelta pääsekään.

Ja miehet menivät ulos. Ne lähtivät kiertämään taloa. Kuulimme vintin portaiden kolah-
telua ja oven saranan vinkaisun. Jo narahteli laipiolankut miesten jalkojen alla.

Emme puhuneet ruokapöydässä mitään. Jatkoimme vain syömistä niin kuin mitään eri-
koista olisikaan olemassa. Minua kyllä jännitti kovasti. Korvat tarkkana kuuntelin jokaista
narahdusta. Alta kulmieni vilkaisin välillä isoisää, mutta hän söi aivan rauhassa.

Kohta miehet laskeutuivat alas vintiltä. Ne eivät enää tulleet pirttiin, vaan menivät hevosensa luokse, nousivat rattaille ja lähtivät tiehensä.

Helpottunein mielin minä nyt katsoin isoisää. Sekin katsahti minuun ja iski silmää. Suu oli vähän hymyssä. Minäkin yritin iskeä silmää vastaukseksi, vaan en osannut. Minun kummatkin silmät räpsyivät yhtä aikaa kiinni ja auki.

Kesän loppupuolella äiti kirjoitti, että minun olisi syytä nyt mennä kouluun, kun se oli kaupungissa niin pahasti keskeytynyt. Minä en siitä ajatuksesta yhtään ihastunut. Tuntui kuin olisin saanut sankollisen kylmää vettä niskaani.

Ja kun isoisä ja isoäitikin olivat kouluun menon puolella, minä eräänä varhaisena aamuna karkasin vuoteeltani. Puin ulkovaatteet yleni ja lähdin astelemaan maantietä kohti kirkonkylää. Pääni oli aivan sekaisin kouluajatuksesta. Minä kuljin ja kuljin ilman päämäärää. Johonkin minun oli mentävä. Ja kun sitä mietin, päätin kävellä Lukkarien kotiin, vaikka en tarkoin tiennytkään, missä ne nyt asuivat. Olin vain kuullut, että he olivat muuttaneet äskettäin aivan Puolangan tien varteen, Hillin taloon. Kyllä minä sen talon löytäisin jos kysyisin joltakin.

En minä arvannut, minkälaiseen hätään isoäidin ja isoisän sellaisella tempullani saatoin. Pakeneminen koulusta oli ainut asia, minkä sillä hetkellä tajusin.

Kun olin kävellyt jo liki kirkonkylää, noin kymmenen kilometriä, isoisä sai minut kiinni hevosella ajaen.

– Nousehan rattaille poika! isoisä sanoi.

Minä en puhunut mitään. Jatkoin vain kulkuani.

– Mihin sinä olet matkalla? isoisä nyt kysyi.

– Lukkariin, ukin ja mumman luokse.

– Mikäs siinä. Nouse kuitenkin kyytiin, niin minä ajan sinut sinne. Eihän tästä enää ole kuin seitsemän kilometriä, isoisä sanoi.

En minä kuitenkaan silloin kärryihin kiivetessäni arvannut, että vikurointini koulua vastaan oli turhaa. Myös ukki ja mumma sekä Kalle ja Martti olivat yhtä mieltä, että kouluun minun oli mentävä. Enkä minä edes kehdannut kertoa niille, miksi minä koulua ja opettajia niin kovasti vihasin. Eihän minua kukaan uskoisi.

– Jää tänne meille koulua käymään. Tästä on koululle vain puolitoista kilometriä hyvää maantietä, Martti ehdotti.

– Niin, jää tosiaankin tänne. Olisit samalla mummankin hupulaisena, ukki sanoi.

– He he, kylläpä se olisikin mukavaa, kun et ole meillä kuin käymäselteään pistäytynyt joskus, mumma hykerteli.

Aralla mielellä minä kuitenkin ensimmäisenä aamuna kouluun lähdin. Enkä yksin tietenkään, ukki minut sinne opettajan eteen vei.

– Millekäs luokalle sinä tulit? opettaja kysyi.

Minut valtasi hämmennys enkä osannut sanoa mitään. Jännitin sitä, että opettaja alkaa kysellä ja saa tietää kaiken... Seisoin äänetönnä ja tuijotin lattiaan.

– Minkäs ikäinen sinä olet? opettaja kysyi taas.

– Kymmenen.

– Onko sinulla todistus sieltä kaupungin koulusta

– Ei... Se on kait hävinnyt...

– No, minä kirjoitan sinut sitten ensimmäiselle luokalle, opettaja sanoi.

Silloin minä meinasin hätäntyä, että ei ensimmäiselle, olinhan minä jo kolmannella kun... En kuitenkaan sanonut mitään.

Opettaja oli melko nuori eikä se vaikuttanut läheskään niin vihaiselta kuin kaupungin opettajat. Siinä koulussa kaikki asiat olivat toisella tavalla kuin kaupungissa.

Oppilaat katselivat minua uteliaina kuultuaan minun olevan kaupungista kotoisin. Ja vaikka opettaja sanoi laittavansa minut ensimmäiselle luokalle, ihmettelin itsekseni, miksi kaikki oppilaat olivat niin isoja. Vasta vähitellen minulle selvisi, että maalla ei tuhlattu luokan numeroita alakoululaisiin, joita kutsuttiinkin ”tipukoululaisiksi”. He käväisivät koulussa syksyllä ja keväällä muutaman viikon. Minä olin siis yläkoulun ensimmäisellä luokalla!

Sama naisopettaja piti tunteja kaikille luokille. Se oli yhdistetty luokka. Ja vielä meidän tuntien jälkeen opettaja piti myös jatkoloukkia. Vain poikien käsitöitä kävi opettamassa joku maalaistalon isäntä. Mutta käsityöt olivatkin vaikeita. Piti yrittellä tehdä erilaisia tarvekaluja: pokasahan päitä, kirvesvarsia, kapustoja, hierimiä...

Aluksi minä kovasti vierastin niin opettajaa kuin oppilaitakin. En puhunut juuri mitään. Välitunnit kyhjötin erossa muista, piileskelin koulun takana tai nojailin puihin.

Syksyn mittaan muuan minun ikäiseni kaveri, jonka nimi oli Pekka, tuli aina vain lähemmäksi minua. Lopulta alkoi puhella.

– Meidänpä koulun miesopettaja on iso sotaherra, se sanoi.

– Miten iso? kysyin.

– On se ainakin isompi kuin sinun isäsi.

– Mistä sinä tiijät minun isän?

– Etpähän tuota ole kehunut.

– Ei siinä mitään kehumista ole. Sotamies se on, tarkemmin sanottuna pikakiväärimies.

Mikäs sinun isäsi sitten on?

– Se on nostomies.

– Mitä se nostelee?

– En tiijä. Ruumiita kait!

Ja me ratkesimme yhtä aikaa nauruun. Siitä lähtien Pekka oli joka välitunti minun kaverina. Mutta pian alkoi muitakin poikia kerääntyä meidän lähelle, kun me puhelimme sotaan liittyvistä asioista. Kohta kaikki kerääntyivät ympärilleni, kyselivät ja kertoivat. Varsinkin miesopettajasta syntyi vilkasta kuhinaa.

– Se on arvoltaan luutnantti, Mara tiesi.

– Sotahullu se on. Se ajaa sotilaita kuin koiria vihollisen kimppuun. Joka ei kerkiä tarpeeksi joutuin hyökätä, sitä se tökkii sauvakonpiikillä persuksiin, Tauno selitti.

– Mistä muka tiijät? minä epäilin.

– Isää oli tökkinyt viime talvena. Mutta isä uhkasi tappaa sen sopivan tilaisuuden tullen. Vaan pidä turpasi kiinni tästä, ettei tuo sen akka saa tietää.

– Mitäpä minä siitä huutelisin.

Jutut miesopettajasta vain kiihtyivät. Pojat kertoivat välirauhan ajasta, jolloin opettaja oli pitänyt koulua.

Se teetätti meillä kaikilla käsitoissa leikkipysyisyys. Sitten meidän piti harjoitella sotatempuja niin kuin sotaväessä, Kalevi sanoi.

– Ja metsissä piti rämpiä ja hyökätä toisiaan vastaan niin perkeleesti! Arttu uhoi.

– Eihän se kaikistellen malttanut ruokatuntiakaan pitää. Jos joku nälkäänsä valitti, se sanoi ettei sitä sodassakaan kellon mukaan ruokatunteja pidetä, Mara sanoi.

Jossakin vaiheessa minäkin innostuin noista poikien puheista niin, että rupesin kertomaan omista kokemuksistani. Tyttöjäkin oli jo kuulijoiden joukossa.

– Olettekos nähneet eläviä ryssiä? minä kysyin.

– Ei olla. Ei eläviä eikä kuolleita.

– Minäpä olen nähnyt, kehuin ihan todesti.

– Valehtelet! Missä muka? Kake epäili.

Piiri ympärilläni tiivistyi, kun aloin kertoa.

– Niiden vankileiri oli kotini lähellä. Minä näin niitä joka päivä. Olen puhunutkin niille, innostuin kehumiaan.

– Minkä näköisiä ne ovat?

– Melkein ihmisen näköisiä. Vaatteet vain ovat kurjemmat kuin suomalaisilla sotilailta.

– Mitä sinä muka niille puhuit? Kalevi kysyi.

– Että ”rastui” ja vaikka mitä.

– Mitä se rastui on? Pekka kysyi.

– Päivää taikka terve.

– Mitäs muuta sinä niille puhuit? Tauno tivasi.

Silloin minä jo meinasin hätääntyä, kun valheesta olin jäämässä kiinni. Samassa kuitenkin muistin erään venäläisen laulun, jota olin kuullut radiosta ja suomalaiset sotilaitkin olivat sitä laulelleet lomamatkoillaan. Jonkin verran sanoja oli jäänyt mieleeni. Nyt keksin ruveta toistelemaan niitä ikään kuin puhuisin:

– Rastavetali jabloni i grusi, paplili tumani nad rekoi. Vihadila na berek Katjusa, na visoki berek na krutoi.

Kun lopetin, kaikki seisoivat ympärilläni ihan hiljaa kuin lumottuina. Joillakin oli suu lokahtanut auki. Joku nielaisi tyhjää. Kaikki tuijottivat minua kuin aavetta!

Muutammat tytöt olivat menneet kertomaan opettajalle, että minä osaan puhua venäjää. Ja pojat siihen lisänneet, että olin nähnyt eläviä ryssiä. Niinpä opettaja sitten käskikin minun eräällä tunnilla kertoa sotakokemuksistani kaupungissa. Ja vangeista minä vähän kerroinkin. Venäjää kuitenkin en suostunut puhumaan.

Sen jälkeen minulla ei ollut välitunnilla hetkenkään rauhaa. Oppilaat vaativat minua aina vain kertomaan lisää sodasta. Ja kun ne kerran niin innoissaan kuuntelivat, minä kerroinkin, mutta innostuin myös sepittämään mielikuviani tapahtumiin.

– Kerran olimme äidin kanssa juoksemassa pommisuojaan hälytyksen tullessa. Me ei kuitenkaan keritty kuin vähän matkaa, kun jo taivas oli mustanaan ryssän pommikoneita. Niitä oli ainakin tuhat konetta. Silloin muuan koneista huomasi meidät juoksemassa pakoon ja silloin se teki syöksyn meitä kohti ja alkoi ampua konekiväärillä niin että maa vain ympärillä pölysi. Me väistelimme kuulia ja kerkesimme syöksyä talomme sillan alle, korkeiden pohjapilareiden taakse suojaan. Siellä me kyyhötimme ainakin kolme tuntia. Kuulat vain ropisivat talomme seiniin kuin olisi satanut kananmunan kokoisia rakeita.

– Lieköhän totta? Pekka epäili.

– Takuulla on, vaikka tulisitte katsomaan kaupungissa käydessänne meidän talon seinässä olevia kuulun reikiä! minä vakuutin.

– Olet sinä eri jehu! Taavi tunnusti.

Eihän tuo vielä mitään, mutta olisittepa nähneet pommituksia ja olleet itse niiden keskellä niin kuin minä.

– No kerro, kerro!

– Kyllä siitä on leikki kaukana. Pommit tipahtelivat ja maa tärisee. Talot repeilevät ja lentelevät taivaan tuuliin. Tulenliekit ulottuvat pilviin asti. Ihmiset, jotka eivät kerkiä pommitusuojiiin, silpoutuvat kappaleiksi ja palasia sinkoilee ympäri kaupunkia. Kerrankin meidän talon pihaan oli lentänyt naisen kenkä, sellainen saapas. Kun minä katsoin sitä tarkemmin, niin sen sisällä oli verinen jalan tynkä! Minä otin kepakon ja kannoin sen likatunkiolle ulkohuoneen taakse. Mutta seuraavana päivänä oli ryssän vankeja tuotu korjaamaan siltarumpua meidän talon kohdalle. Silloin näin, kuinka muutamat vangit menivät meidän tunkiolle kaivelemaan kepin kanssa ja löysivät jotakin suuhun pantavaa. Silloin joku vangeista löysi sen kengän ja jalantynkän. Siitähän syntyi hirmuinen metakka, kun jokainen halusi edes muutaman suupalan veristä lihaa hirmuiseen nälkäänsä. Tietäähän sen, kun niille ei anneta kunnan ruokaa, perunan kuoria ja ruumenista keitettyä puuroa vain. Voi voi, kissat ja koirat ovat kaupungista käyneet vähiin, kun vangit ovat syöneet ne jo melkein sukupuuttoon. Yökäudet ne pyydystävät rottia ja hiiriä nälkäänsä. Onneksi niitä sikiää kaiken saastan keskellä.

– Hyi, yök...!

Talven tullen innostus hiukan laantui, mutta ei kokonaan. Minä olin kuitenkin luontaisesta arkuudestani huolimatta kohonnut melkein pä koko koulun sankariksi. Minua oppilaat kuuntelivat mieluummin kuin opettajaa.

Olihan niitä Lukkarin Eeron ja Sofian taloudessa siinäkin vaiheessa kotieläimiä. Ei kovin paljon, mutta kuitenkin elantoa antamassa. Oli kaksi lehmää, lampaita, vasikka silloin tällöin ja sikapossukin. Mutta hevosta ei ollut omasta takaa. Se lienee ollut kipein puutos, kun kuitenkin piti harrastaa pientä peltoviljelystä ja tehdä heinääkin. Ikävää se varmasti oli varsinkin, kun kerran oli eletty aivan toiseen malliin Sotkamon parhaina elinvuosina.

Mutta kaikkeen on ihmisen sopeuduttava. Eivätkä nuo ihmiset totisesti valituksen sanaa huuliltansa päästäneet.

Eräs syksyisin toistuva tapahtuma maaseudulla oli eläinten teurastus. Minulla oli hyvässä muistissa varhaisesta lapsuudestaanikin nuo teurastuspäivät ajalta, jolloin vielä asuin isoisan pirtissä eikä kaupunkiin oltu vielä muutettu.

Ukki sanoi minulle muutaman pyhääamuna:

– Kuulehan poika, kävisitkö lahtarin mökillä kysymässä joutaisiko lahtari huomisaaumuksi meille.

– Mitä elukoita meillä tapetaan?

– Pari lammasta tässä vaiheessa.

Lahtarin mökki oli muutaman kilometrin päässä. Ukin pyörällä oli mukava huristaa syyskohmeata maantietä pitkin. Maantieltä johti pihaan kuusten reunustama pihatie. Sieltä tuli vastaan pieni harmaahirsinen talo.

– Huomenta, urahdin ujusti. En ollut ennen poikennut siinä talossa. Istahdin ovensuupenkille.

– Huomenta. Oletkos sinä se kaupunkilaispoika? emäntä kysyi.

– Olen. Tai maallahan minäkin olen syntynyt ja kasvanut ensiksi.

– Niinpä niin. Jokos se nuorimies on aamukahvin ryyppännyt? emäntä kysyi vielä.

– Jo.

Minusta tuntui mukavalta kun nuoreksimieheksi sanottiin. Se johtui siitä, kun minullakin oli nyt kouluun menon ajan olleet pitkälahkeiset housut, mitkä oli pienennetty jonkun sedän vanhoista housuista. Siihen asti oli minulla ollut vain äidin ompelemia polvihousuja. Niitä olin jo maalla ollessani hävennyt. Maalla piti olla pitkälahkeiset housut niin kuin miehillä.

Isäntä oli hyvin hiljainen mies. Nytkin se istui kiikkutuolissa ja poltteli kessusätkää. Minua jännitti sanoa sille asiaani. Toivoin, että se olisi arvannut. Minä liikahtelin levottomasti penkillä. Viimein isäntä kysyi:

– Onko sitä oikein asialle lähdetty?

– Tulisiako te Lukkarille lahtariksi? Ukki käski kysyä.

– Milloinika pitäisi tulla?

– Huomisaamuna.

– Mikäpä siinä, minä tulen.

– Hyvästi, minä sanoin äkkiä ja livahdin ulos.

Tietysti minä olin teurastuspäivänä koulusta pois. Se oli minulle siksi tärkeä tapahtuma. Ukki kantoi navetasta lampaan sylissään pirttiin. Minä juosta reppasin edellä ja availin ovia.

Silmä tarkkana minä seurasin lahtarin toimia. Ensin se asetti lampaan kyljelleen pirtin lattialle, painoi jaloillaan sen sorkkia lattiaa vasten. Sitten se kohotti kirveen hamarapuolen ja iski sillä lampaan päähän, otsaluun kohdalle. Kuului pehmeä kumahdus. Avasin siinä vaiheessa suljetut silmäni.

Nyt lahtari nosti tajuttoman lampaan ovensuunpenkille kyljelleen, siirsi mumman tuoman sankon penkin viereen, lampaan kaulan kohdalle, tarttui sitten kupeelleen riippuvaan tuppipuukkoon, vei puukon tottunein käsin lampaan kaulalle ja upotti sen kaulavaltimoon. Minun oli taas kipristettävä naamaani. Samassa jo alkoi veri lirstä sankkoon. Mumma ojensi minulle hierimen. Siirryin sankon viereen polvilleni ja aloin hiljalleen hämmentää verta, ettei se hyytyisi.

Minun piti hämmentää punasastiaa vielä sittenkin, kun lahtari jo jatkoi teurastusta keskilattialla. Seurasin toimia tarkasti. Lahtari kiersi puukolla ympäriviillon jokaisen sorkan puolivälistä, nivelen kohdalta, tarttui sitten sorkkaan ja vääntäisi äkisti. Kuului rusahdus ja sorkka irtosi lahtarin käteen. Hän viskasi sen uunin eteen lattialle.

Mumma otti nyt minulta verisankon ja vei sen kylmään konttuuriin. Minä jäin seuraamaan lahtarin toimia edelleen. Takaraajojen tynkiin, niveljänteen taakse, puhkaisi lahtari puukolla reiät, joihin työnsi puukalikan. Satoi puuhun köyden, jolla nosti lampaan ruhon riippumaan laipiossa olevaan orteen pää alapäin.

Nylkemisen lahtari aloitti takaraajojen tyngistä. Puukolla kepeästi hipsuttaen nahka irtosi ruhosta. Lahtari veti sen alas päin ympäri ruhoa niin että nahka kääntyi nurin päin, eli tuli vedetyksi ”tuppeen”.

Ukki otti nahkan ja vei sen ulos. Minä kipaisin matkaan. Liiteristä ukki otti korenon, minkä työnsi nahkan sisäpuolelta läpi. Nahka jäi siihen riippumaan. Nahkan alapuoleen ukki vielä työnsi painoksi pienen koivuhalon. Ukki vei nyt nahkan luhtiin ja asetti korenon tukipuiden varaan riippumaan.

– Siinä se kuivaa rauhassa eikä linnut pääse nokkimaan reikiä nahkaan. Sitten aikanaan viemme sen parkittavaksi, Nahasta tulee vielä puhdas ja pehmeä vuota. Siitä voi valmistaa vällyjä, liivejä, keinutuolin pehmustetta ja monia muita tuotteita.

Kun palasin pirttiin, lahtari jo oli kerinnyt avata mahan. Suolet ja muut elimet lahtari osasi käsitellä taitavasti puukkonsa kanssa. Minä seurasin ihan vieressä tuota touhua. Minusta se tuntui aika iljettävältä. En kyllä olisi halunnut ikinä ruveta tekemään sellaista työtä.

Samassa vähäpuheinen lahtari vilkaisi minua. Sen silmissä välähti jokin leikkimielinen ajatus. Ja suukin, joka melkein aina oli pikkuisen hymyssä, nytkähteli somasti. Ja aivan kuin lahtari olisi aavistanut minun mielessä liikkuvat ajatukset, se kysyi?

– Tuleekos sinusta isona lahtari?

Kevätlukukauden alussa levisi kylällä liikkuva huhu, että miesopettaja olisi kaatunut rintamalla. Joku lomalainen oli siitä kertonut. Virallista tietoa ei kuitenkaan oltu saatu. Rouvaopettajakaan ei näyttänyt tietävän asiasta mitään. Kotona varoitettiin lapsia hiiskumasta asiasta mitään

– Miksi te kaikki olette tällä viikolla niin totisia? kysyi opettaja eräällä tunnilla.

Me olimme kuitenkin vaiti. Vaikea oli kätkeä suurta salaisuutta.

Kun me seuraavan viikon maanantaina menimme kouluun, kohtasimme koulun portilla vahtimestarin, joka kädet levällään hosui ja esti meitä tulemasta koulun pihaan.

– Menkää kaikki kotiin! Ei ole koulua tänä päivänä. Menkää kotiin!

Ihmettelimme vahtimestarin käytöstä. Joku jo arveli, että se oli seonnut päästään, kun oli niin vauhkon näköinen. Ja me palasimme kotiin, kerran käskettiin.

Jo aamupäivän kuluessa alkoivat huhupuheet saada uutta tuulta purjeisiinsa. Nyt Kerrottiin, että miesopettajan ruumis oli edellisenä yönä tuotu rintamalta hevosella koululle. Sotilaat olivat kantaneet ruumiin luokkahuoneeseen, koska ulko-ovi oli ollut avoinna.

Aamulla varhain oli vahtimestari mennyt tapansa mukaan lämmittämään koulua. Sytyttyään lamput oli hän kohdannut hirvittävän näyn; luokan korokkeella oli maannut verissään oleva mies, sotilas! Jäätäneestä ruumiista oli veri sulanut ja valunut lattialle. Suunniltaan säikähtänyt vahtimestari oli meinannut tormata suoraa päätä rouvaopettajan asuntoon, mutta viime hetkellä hoksannut, ettei voinut säikäyttää rouvaa. Niin oli sitten juossut lähimpään naapuriin. Miesväen turvin oli menty koululle.

– Sehän on opettaja! Omassa luokassaan, tutulla paikalla!

Siitä oli ruumis kiireesti toimitettu naapurin riiheen. Luokka oli pesty ja tuuletettu.

– Hyvä isä siunatkoon, miten tästä opettajan rouvalle..!

Kevätalvi oli jo pitkällä. Eräänä aamuna juosta reppasin kiireisesti kouluun, vaikka aikaa oli kyllin. Heti portilla kohtasin ensimmäiset kaverit ja lisää tuli koko ajan.

– Meilläpä on radio! minä kuulutin isolla äänellä.

– Valehtelet niin että korvat heiluu! Manu sanoi.

– Enkä valehtele. Ukki se eilen toi linjurissa kaupungissa käydessään.
– Eipähän Alanteellakaan ole radiota, vaikka ovat rikkaampia kuin te! Hanski väitti.
– Mitä se siihen kuuluu. Saa sitä köyhätkin radiota kuunnella. Vai käykö kateeksi? minä leuhkin.

– No kuuluuko siitä haitarin soittoa? Pekka kysyi.
– Kuuluuhan siitä mitä milloinkin. Eikä sitä vielä ole edes kuunneltu. Ukki laittaa Kallen kanssa sen vasta tänään kuuluvaan kuntoon.

– Lieköhän totta? Leena epäili.
– Tulkaa vaikka tänä iltana katsomaan, jos ette usko! Sen nimi on Hornyphon! minä sanoin.
– Mikä ho-ho-hornyt...?
– HOR-NYP-HON! minä sanoin hitaasti ja tavuittain. Kaikki yrittivät toistella sitä, vaan eivät osanneet.

Siitä sanasta tulikin oikein taikasana. Kun iltapäivän eräällä tunnilla oppilaat remusivat eikä opettaja tahtonut jaksaa enää kieltää heitä, vaan hälinä jatkui, silloin minä nousin seisomaan ja sanoin kovalla äänellä:

– HORNYPHON!

Ja siihen loppui levottomuus. Tunti jatkui rauhallisesti.

Palasin koulusta vielä kiireisemmin kuin aamulla mennessäni. Pihalle tultuani tuli äkkipysäys. Pirtin katonharjalla päädyssä ja navetan katolla oli korkeat puiset tangot ja niiden välillä kulki lanka, jonka kummankin tangon lähellä oli kolme valkoista posliinimoskulaa. Olin jo edellisenä päivänä niitä käsissäni hypistellyt. Nyt minä ajattelin, että ne olivat niitä kaupunkveja, mitä olin lukenut radion lasitaulusta: Oulu, Lahti, Helsinki... Motala, Lyon, Rias...! Ukki oli sanonut, että ne pitää laittaa antennilankaan.

Huomasin, että antennista lähti lanka, mikä meni pirtin päätyseinän läpi sisälle. Toinenkin lanka tuli maan sisältä ja sekin meni seinän läpi pirttiin. Ryntäsin äkkiä sisälle.

– Kuuluuko?

– Hyvin pelaa, ukki sanoi kerätessään työkaluja kalustokaappiin.

– Kyllä se onkin komea, ihan kuvansa siitä näkee! mumma ihmetteli ja kosketti arasti radion kiiltävää pintaa.

– Eihän tuosta nyt kuulu, minä sanoin.

– Ei tietenkään aina kannata kuunnella. Patterit kuluvat. Hyvä kun kuunnellaan uutiset ja muut hyvät ohjelmat, ukki sanoi.

– Kyllä me jumalanpalveluksetkin kuunnellaan, mumma sanoi.

– Eikö me lauluja ja soittoa kuunnellakkaan? minä kysyin.

– Kyllä me hupiohjelmiakin kohtuullisesti kuunnellaan, ukki sanoi, – mutta jos anodi-paristo loppuu, se on lähdeittävä kaupungista ostamaan uusi. Ja akku ladata uudestaan. Eikä ne ole ilmaisia puuhia.

Sinä iltana oli pirtti aivan täynnä kylän väkeä. Oli nuorta ja vanhaa ihmettelemässä radiota. Minä olin nähnyt vain seuroissa ja hautajaisissa yhtä paljon ihmisiä aikaisemmin.

– On se vain merkillistä, miten ääni voipi kuulua satojen kilometrien päästä, vaikka välissä ei ole mitään lankoja! Viitalan isäntä ihmetteli.

– Kyllä ihminen on sitten viisas, kun tällaisenkin keksii, Reeta Kumpulainen sanoi.

– Tämä on niitä Pirun vehkeitä! tiesi Huhtalainen, joka oli uskovainen ja seurapuhujanakin tunnettu. – Ei ihmisen ääni tyhjässä ilmassa kulje muuten kuin Pirun konstilla! Synti ja saatanan vinkeet leviävät tämän vehkeen kautta tällekkin kylälle! Tämä on kirouksen päivä tälle talolle, joka antoi pikkusormensa sielunviholliselle. Tämä on maailmanlopun alkua. Ei Jumala anna ihmisen toista kertaa ”baabelin tornia” pystyttää. Muistakaa jokaikinen, että synnin palkka on kuolema.

– Älä sinä Huhtalainen hupata! Radion sisästä et löydä enemmän Jumalata kuin Pirua-kaan. Uskontoa ei pidä sekoittaa ihmiskunnan kehitykseen. Pankaapa merkille, että varsinkin nuorempi väki, ettei radio jää viimeiseksi keksinnöksi tekniikan alalla. Ja on sitä osattu syntiä tehdä jo ennen radion keksimistäkin, vakuutti Keskitalon isäntä.

Väittely jatkui. Uutiset ja iltahartaus kuunneltiin suuren hiljaisuuden vallitessa. Sitten ukin piti napsauttaa radio kiinni ja selittää, miten patterien kulumista on vältettävä.

Niinä aikoina, kun vieraita ei ollut, kuunneltiin muitakin ohjelmia, niin kuin toivottuja äänilevyjä ja aseveliohjelmia.

Joka sunnuntai pirtti täyttyi jumalanpalveluksen kuulijoista. Huhtalainen istui aina kei-
nutuolissa lähinnä radiota kuin ”jumalanmies” ainakin. Olihan hän kyvykäs seuroissa itket-
tämään ja synnin tuntoihin saattamaan herkkätuntoisia naisenuolia. Jumalan sijaisena hän
hyväksyi katuvia ja itkeviä syntisiä jumalanlapsiksi. Mutta ennen kaikkea hän julisti palavas-
ti synnin riettaudessa eläville ikuista helvetintulessa kärventymistä.

Toisinaan kävi niin, ettei radiopapin puhe miellyttänyt Huhtalaista. Silloin hän saattoi
närkästyä niin, että sanoi:

– Älä pappi puhu paskoo!

Ja koska minä melkein aina istuin radion vieressä, seinälle rakennetun radiohyllyn koh-
dalla, saattoi isäntä sanoa minulle:

– Paa kiinni!

Siinä tilanteessa mumma, vaikka oli luonteeltaan hiljainen ja arkakin, saattoi puolustaa
radiopappia:

– Onhan se kuitenkin läksynsä lukenut mies ja Jumalan sanan julistajaksi vihitty!

Joskus hyvin myöhäisinä iltahetkinä, kun mumma jo oli nukkumassa, ukki, Kalle, Martti ja
minä kuuntelimme jotakin sellaista mikä huvitti miehiä.

– Kuunnellaanpas minkälaisia terveisiä Tiltu meille tänä iltana tarjoaa, ukki tuumi ja
väänsi ruuvista vieraalle asemalle.

Ja ukki myös kertoi, ettei Tiltun puheista tarvinnut välittää tuon taivaallista, koska se on
Venäjältä suomeksi lähetettyä ”ropakantaa”. Sitä saattoi kuunnella vain huvikseen.

Minä en käsittänyt, mistä Tiltu puhui, mutta ukki ja sedät toisinaan nauraa kihersivät
lystikseen.

– Hyvin se on oppinut läksynsä, miehet totesivat.

Yhden lauseen minäkin opin Tiltun puheista, koska hän päätti lähetyksen aina samoilla
sanoilla: ”Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!”

Kesän tultua minä halusin lähteä taas isoisän pirttiin. Siellä minua tarvittiin taas heinänteon
aikana tutuissa töissäni. Hyvä minun oli olla ukkilassakin, mutta kun ne olivat taas muutta-
massa toiseen paikkaan asumaan, olisin tarpeeton sinä aikana.

Minun mieltäni vaivasi outo tunne. Toisaalta lähtö pois tuntui ikävältä. Olinhan minä tottunut olemaan mumman vähäisenä apulaisena pienissä työtehtävissä. Kantelin puita liiteristä sisälle. Hain vettä vinttikaivosta. Pitelin kattilan rivoista kiinni, kun mumma hämmensi hierimellä keittämäänsä maailman parasta ”pottuvoita” eli muusia. Joskus riivimme lehtiä kahdelle lehmälle ja teimme lehtikerppuja lampaille.

Jotenkin ukkilassa syöntiruuat olivat toisenlaisia kuin isosiän pirtissä. Miehet, jotka tekivät enimmäkseen metsätöitä, pöllejä, tukkia, halkoja, saivat erikoisia tarvikepaketteja, ”tehopakkauksia”, joissa oli tupakkaa, lihasäilykepurkkeja, sokeria ynnä muuta tarpeellista. Varsinkin minä tykkäsin lihapurkkien sisällöstä.

Martti-setä kävi myös metsällä ja toi silloin tällöin kotiin jäniksen tai riistalintuja. Niistä mumma laittoi ruokia, joita ei koskaan isoäiti laittanut. Isoisän pirtissä ei metsästetty. Ainut kala, mitä syötiin oli muikut. Martti ja Kalle sen sijaan kantoi kotiin milloin minkinlaisia kaloja, joista varsinkin matalista puroista kesällä ongitut tongot olivat erittäin herkullisia.

Minua siis vaivasi yhtä aikaa ikävä kahteen suuntaan. Olisin halunnut jäädä ukkilaan, mutta toisaalta halusin myös palata isoisän pirttiin!

Ukki lähti viemään minua. Minä istuin ukin pyörän tavaratelineellä. Maisemat Puolangan tien varrella olivat yhtä nousua ja laskua. Mukava oli huristaa alamäkeä niin että vesi sirisi silmistä. Ukki oli hurja ajamaan pyörällä.

Mutta nyt, jo alkumatkasta tapahtui ikävä vahinko. Tie laski vaaran päältä sileänä nauhana alas laaksoon, minkä jälkeen alkoi taas yhtä korkea ylämäki. Mutta vauhdin ollessa kii-vaimmillaan mäen notkossa, oli sadevedet kuljettaneet kummankin ylämäen puolelta ohutta hiekkaa notkoon, ja kun pyörän rattaat kovassa vauhdissa kohtasivat hiekkakerroksen, alkoi eturatas väkisin huiskua vasempaan ja oikeaan, eikä ukki jaksanut pitää pyörää suoraan ajosuunnassa, ja silloin me keikahdimme nurin! Vain ihme oli, ettei kummaltakaan luut katkenneet. Me lensimme pyörän kanssa korkeassa kaaressa tien sivuun. Onneksi sillä kohtaa ei ollut kiviä. Oli vain pajupensaita, mitkä joustaen pehmensivät meidän lentoamme niiden sekaan. Naarmujahan silti tuli eri puolille ihoamme. Minulta kämmenet ja polvet naarmuttuivat vereslihalle. Ukin vammat eivät näkyneet päälle päin, mutta selkäänsä hänkin piteli pitkään.

Sitkeästi kuitenkin jatkoimme matkaamme.

Kesäiset päivät vilistivät joutuin tutuissa tehtävissä. Minun mieleni olisi ollut muuten hyvä, mutta olin saanut äidiltä ikäviä viestejä hänen sairaudestaan. Parantumisesta ei ollut vähäistäkään tietoa. Päinvastoin oli jo neuvoteltu jalkojen amputoisesta eli pois leikkaamista.

Vaikka äiti kirjeessään vakuutti, että minun olisi turha sitä surra, en mahtanut mitään, että minun mieleni pahoittui. Lukaistuani kirjeen heitin sen lattialle ja juoksin piilopaikkaani tallinvintille. Heittäydyin heiniin ja aloin itkeä.

Isoäiti kävi houkuttelemassa minua syömään, mutta en lähtenyt. Ajattelin, että en ikinä lähde minnekään. Kuoltaisiin vain kaikki pois. Mitä varten oli synnyttykään? Tulisi jo maailmanloppu niin kuin uskovaiset puhuvat! Tappaisi Jumala kerralla kaikki eikä kiduttaisi.

Oli se hyvä, että pienenä hukutin sen kissanpennun kivilonkkaan. Tapan vielä emokis-sankin! Ja kaikki elukat tapan: lehmät ja vasikat ja lampaat. Linnutkin tapan, niiden pesät revin maahan ja poljen munat kappaleiksi. Kärpäset tapan ja itikat ja muurahaisetkin. Tä-

hän asti olen muka kaikkia suojellut. Kärpistäkään en ole tappanut sen kissanpennun jälkeen, että Jumala antaisi anteeksi eikä rankaisisi minua siitä. Paskanmarjat, ei Jumalaa olekaan! En ikinä enää rukoilisi, vaikka isoäiti kuinka käskisi!

Siihen olin nukahtanut. Lähdin pois vasta, kun Elsa, joka taas oli otettu kesäapulaiseksi, oli minua pitkään houkutelut. Sinä iltana puhelimme vielä pitkään äidistä ja isästä.

Elämä oli minusta yhtä loputonta odottamista. Vuosikausia minä jo olin odottanut hyviä asioita, vaan mitään ei tapahtunut. Pahoja asioita vain. Kunpa edes aika kuluisi nopeammin! Silloin kun olin täyttänyt kymmenen vuotta, oli isoäiti sanonut kummasti: ”Nyt olet astunut kynnyksen yli ja tästä lähtien elämäsi vuodet kiitävät nopeasti kuin siivillä!”

Enpähän vain ala huomata sitä.

Kesä kului kuitenkin melko mukavasti erilaisissa työhommissa aikuisten mukana.

Syksyllä tuli taas eteen kouluun lähtö. Nyt minut pantiin Vaarankylän kouluun, koska koulumatka olisi lyhyempi kuin Lukkarin ukin ja mumman luona heidän muutettuaan kesällä toiseen paikkaan, kauaksi hyvästä maantiestä ja koulusta.

Uudessa koulussa syksy alkoi samoissa merkeissä kuin vuotta aikaisemminkin. Koulu oli samankokoinen. Yksi nuori naisopettaja piti koulua kaikille luokille. Opettajalla ei ollut perhettä. Opettajan niin kuin oppilaidenkin keskuudessa oli nyt paljon vapaampi kuin edellisinä syksyinä Alkuvaikeuteni voitin helposti.

Syyslukukautena ei kovin suuria kouluvaikeuksia minulla ollutkaan. Paitsi ihan muuttaman kerran. Lähestyimme jo joulua.

Hämäräntuhruiset joulunaluspäivät tuprutti lunta. Puut olivat saaneet harteilleen puhtaanvalkean, pehmeän nutun. Pihamaa ja ympärillä olevat pellot olivat peittyneet lumilakanan alle. Rakennukset näyttivät nukahtaneen rauhaisaan talviuneen. Todellisuudessa kuitenkin ihmisasuntojen ja karjasuojien sisällä sykki hiljainen elämän rytmi.

Pirtin porraspuulta haaroittui ihmisten polkemat kapeat polut kuin elämänlangat ja johtivat kaivolle, karjasuojiiin ja muihin pihapiiriin rakennuksiin.

Tuli jouluaatto. Jo aamuhämärissä isoisa mennä köppäsi riihelle päin. Minä katsoin ikkunasta ja arvasin, mille asialle hän meni. Kohta hän jo palasi kauralyhteitä kainalossaan. Minä juosta pökäisin ulos. Yhdessä me ripustimme lyhteitä keppien päähän ja pystytimme niitä ikkunoiden kohdalle lumihankeen.

Minä palasin pirttiin ja asetuin penkille ikkunan ääreen odottamaan lintujen saapumista. Pian siihen jo pyrähtikin varpusparvi. Mukava oli seurata niiden napostelua lyhteissä. Samassa jumahti mieleeni kipeä muisto. Se liittyi joululauluun.

– En mä ole, lapseni, lintu tästä maasta. Olen pieni veljesi, tulin taivahasta. Siemenen pienoisen, jonka annoit köyhällen, pieni sai sun veljesi enkeleiden maasta.

Tuon laulun sanoissa oli sellaista, mikä kosketti minua pahasti. Niinpä minä nytkin siepasin lakin ja käsineet ja livahdin ulos. Juosta pökelsin paksussa lumihangessa piilopaikkaani tallinvintille. Kaivauduin heiniin ikään kuin piiloon noita laulun sanoja. Mutta sanat kuitenkin tulivat minuun ja pyörivät päässäni. ”olen pieni veljesi, tulin taivahasta”.

Kun koulussa oli laulettu tuota laulua, silloinkin minä jouduin pakokauhun valtaan. Ryntäsin ulos luokasta ja juosta rehvelsin kesken päivän kotiin. En minä pirttiin mennyt,

vaan samaan piilopaikkaani tallinvintille.

Nyt oli sama tilanne. Vaikka yritin olla ajattelematta laulun sanoja, ne kuitenkin pyöri-
vät päässäni. Ne toivat mieleeni pikkoveljeni jota ei enää ollut. Hän oli mennyt taivaaseen jo
vuosia sitten. Samoin siskot. Tuohon muistoon liittyi vielä toinenkin kipeä sanonta. Isoäi-
tini oli sanonut kerran: ”Oli se Jumala viisauudessaan armollinen, kun otti pois ne pikkuiset
tämän maailman kärsimyksistä!”

Tuon takia minä toisinaan isoäitiäkin vihasin. Samoin vihasin Jumalaa, kun se oli tap-
panut sisareni ja veljeni ilman mitään syytä. Ja se oli antanut tulla sodan ja äidin sairauden,
mikä ei koskaan parane. Kohta se varmaan tappaa isän siellä sotarintamalla.

Mutta minä en uskonut vähääkään, että kuolleet pikkulapset muuttuisivat varpusiksi ja
tulisivat sitten maan päälle. Se oli samanlaista valetta kuin joulupukkikin. Minä en uskonut
paljon mitään, mitä aikuiset puhuvat. Ne luulevat, että minä en älyä mitään.

– Jumala on paha! minä huusin. – Paha, paha, paha...!

Sitäkään minä en uskonut, mitä isoäiti toisinaan sanoo, että ”Sekin, mitä me luulemme
pahaksi, voi olla hyvän siemen!” Mutta minun mielestäni ei ollut olemassakaan mitään hy-
vän siemeniä. Oli vain pahan siemeniä, joita Jumala lystikseen kylvää onnettomien ihmisten
päälle!

Minä muistin, että isä oli siellä rintamalla pikakiväärimies. Kerran lomalla käydessään
se ase oli ollut mukana. Se oli niin painava, että tuskin jaksoin nostaa sitä. Mutta isän piti
raahata sitä mukanaan kahdella viilekkeellä selkään ripustettuna joka tilanteessa: kävelles-
sä, juostessa, metsien ja ryteikköjen läpi rynnissä, hyökätessä ja pakoon pötkiessä... Sitä ei
saanut jättää vihollisen käsiin, ei vaikka henki menisi. Loman aikanaakin se piti olla mukana
ja aina käsien ulottuvilla.

Näitä minä muistelin ja itkeä tuhersin. Ryömin esiin heinien sisältä ja konttasin seinän
viereen pihan puolelle. Siinä oli seinälaudassa pyöreä oksanreikä. Kurkistin siitä ja näin koko
pihan. Varpusia oli nyt tallin vintillä, ampuisin mäsäksi kaikki varpuset. Ja punatulkut ja til-
het ampuisin kohti taivasta. Ja minä sanoisin että perkele ja vielä rumemmastakin sanoisin!

Omaan vihaani käpertyen aloin taas itkeä. Vaivuin heinien päälle ja tunsin olevani sisältä
aivan tyhjä – kuin ontto puu. Mutta silloin tunsin lävitseni käyvän kuin lämpöisen aallon ja
minä muutuin samassa hyvin kevyeksi, aina vain kepeämmäksi, kunnes minä irtosin maas-
ta ja leijuin katon rajassa! Näin itseni pienenä ja käpertyneenä makaavan seinän vieressä
heinien päällä. Enkä minä yhtään liikkunut! Ja minä pelästyin: Olinkohan kuollut? Oliko
Jumala minutkin tappanut, kun olin vihoissani ja kironnutkin olin? Kissankin olin pienenä
tappanut! Ja minä halusin pyyttää Jumalalta anteeksi, vaan minulla ei ollut ääntä! Ja samassa
tallinvintin päätyseinän heinäntuontiluukusta lensi sisään isoäiti, joka sanoi minulle: ”Älä
sinä murehdi sitä, mitä on tapahtunut. Kaikella on tarkoitus, niin hyvällä kuin pahallakin!”
Sitten se lensi pois. En nähnyt häntä enää. Ja minä itsekin olin palannut siihen heinien päälle
makaamaan. Silloin joku kosketti minua olkapäästä ja alkoi puhella:

– Alahan jo nousta. Joulukuusikin pitää koristella ja joulusaunaa pitäisi mennä lämmit-
tämään. Joulu on jo ovella!

Kun avasin silmäni, isoäiti oli vierelläni ja puheli minulle. Kohottoauduin äkkiä katsomaan
tarkemmin: Oliko se lentänyt takaisin minun luokse? Mutta eihän sillä ollut siipiäkään...!

Isoäidin jouluiset sanat saivat minut pian palaamaan todellisuuteen.

- Minä taisin nähdä unta?
- Minkälaista unta?
- Ihan hupsua. En kehtaa edes kertoa.

Työntää junnasin vesikelkassa puukuormaa kapeata saunapolkua. Pysähdyin levähtämään polun vieressä olevan suuren pihlajapuun oksien alle. Oksat kaartuivat lumen ja marjojen painosta kaarelle polun ylitse. Komeapukuiset tilhet ja punatulkut napostelivat pihlajanmarjoja. Pyrähdellessään oksilla ne varistivat lunta niskaani.

Oli täysin hiljaista. Vain lintujen siipien kahahtelu erottui korvissani. Tuntui kuin olisin seisonut yksin suuressa kirkossa ja tuntenut enkelien läheisyyden. Ei kantautunut sillä hetkellä korviini idän suunnalta kaukainen kumu, mikä oli kuin etäistä ukkosen jylinää, jota olin joskus kuunnellut karjakujan aidan päällä istuen.

Mustana ja kylmänä rojotti saunan kiuasuuni hämärässä nurkassa. Sovittelin ensimmäisen pesällisen puita kiukaan alle. Tökin puiden väliin tuohen suikkuja, joita olin liiteristä kerännyt sytykkeiksi. Sytytin käsissäni tuohenpalan. Ritisten ja savuten se otti tulen, käperytyi torveksi sormissani ja ampaisi pimahtaen savujuovan silmilleni. Työnsin tuohen uunin sytykkeisiin. Liekit kasvoivat, nuolivat puiden punertavia kylkiä, ahmivat vähitellen puun toisensa jälkeen tuliseen kitaansa.

Kiukaan eteen kyyristyneenä seurasin savun vaellusta puiden lomitse ylös, siitä mustien kiuaskivien rakosista kohti laipiota suorana savupatsaana kuin uhrisavu. Laipiossa savu levittäytyi yhä laajemmalle, kunnes törmäsi seiniin. Siitä savu alkoi hitaasti valua seiniä pitkin alas. Samalla laipiokerros paksuni vähitellen. Lattiaan asti savu ei tullut. Vedin matalana ollen ilmaa keuhkoihini ja pidätin hetken hengitystäni samalla sukelsin savun läpi lauteen kohdalla seinässä olevan räppänän suuntaan ja nykäisin tukkona olevan vanhan säkkirievun pois.

Vedet sirisivät silmistä. Kyyrötin vielä kiukaan edessä henkeä haukkoen. Sitten kipaisin kyyryssä yli lattian ovelelle ja ulos.

Palasin pihaan. Katsoin siinä saunan suuntaan. Koko pihapiirissä jo lehyhi jouluisen savusaunan sininen tuoksu.

Joulukuusen olin hakenut edellisenä päivänä lammashaan veräjän takaa ja vienyt sen liiteriin. Nyt sovittelin kuusen tyveä puukolla kaluten jakkaran reikään sopivaksi. Kannoin kuusen sitten pirttiin. Isoäiti toi korin, jossa oli koristeita. Talikynttilöitä olimme yhdessä valaneet jo syksyllä eläinten teurastusten jälkeen. Nyt sovittelimme niitä kuusen oksille vilalangalla sitoen.

Illan kuluessa kävimme saunassa. Se oli hiljainen reissu. Öljytuikka ikkunalaudalla loi himmeää valoa.

Saunan jälkeen söimme hyvän jouluaterian. Se oli toisenlainen tilanne kuin kaupungissa ollessani. Nyt oli pöydässä siankinkku, sekä maitoa, piimää, tuoretta leipää ja rieskaa, ohraryynipuuroa voisilmän kanssa ja jälkiruuaksi kylmää hillavelliä!

Isosä luki jouluevankeliumin. Se oli minullekin jo tuttu, mutta silti aina yhtä uusi. Sinä päivänä oli minussa leiskunut vuoron perään hyvä ja paha mieli. Joulukertomuksen aikana-kin tunsin ristiriitoja ajatuksissani. Kertomuksessa puhuttiin suuresta ilosta, mikä oli tullut

kaikkialle maailmaan, mutta eihän todellisuudessa ollut mitään iloa: Sota vain jatkui, sota...! ”...maassa rauha ihmisten kesken, joita kohtaan hänellä on hyvä tahto!” Missä oli hyvä tahto? oli vain paha tahtoa kaikkialla! Minullekin Jumala oli vain pikkuisen näyttänyt iloa, mutta heti perään ottanut sen pois ja lyönyt suurilla suruilla perään! Vai olivatko ilo ja suru, hyvä ja paha, alinomaa sotajalalla keskenään niin kuin ihmisetkin...?

Syönnin jälkeen isoisa aikoi käydä vielä tallissa antamassa Ruskollekin ylimääräisen kauraa-antimen joulun kunniaksi. Ja juuri sillä aikana kuului porstuasta kovaa kolistelua ja kolkutusta oveen. Käskimme sisään, mutta ketään ei tullut näkyviin, ovi vain lennähti auki ja ääni kysyi:

- Onko talossa kilttejä lapsia?
- On täällä yksi, isoäiti vastasi.

Ja samassa alkoi lennellä ovesta pirtin lattialle joitakin paketteja.

- Hyvää Joulua kaikille! sanoi sitten joulupukki ja sulki oven.

Useimmat paketit olivat minulle. Ne olivat hyvin lämpöisiä lahjoja: lapaset, kauluri, villapaita, sukat.

Sammutettujen kynttilöiden käry jäi leijumaan pirttiin isoäidin ja isoisan mentyä kamariinsa nukkumaan. Minun vuoteeni oli pirtissä, päästä avattavassa leveässä puusängyssä. Makasin siinä valveilla. Yön hiljaisuudessa kuulin monenlaisia ääniä, joita päivällä ei erota. Mielikuvitus loihti esiin pelkoja. Hengittikö joku pirtin pimeässä ovensuunurkassa? Narahtiko lattialankku? Miksi pikkukamarin oven lukko lokahti itsekseen ja ovi narahti avautuessaan? Kävelikö talon takana joku? Miksi ikkunaverho heilahti?

Yritin rauhoittaa itseäni sillä, että sää oli ulkona muuttumassa hyvin lauhaksi. Tuuli oli yltynyt ja aiheutti monenlaisia risahduksia nurkissa, ja ikkunapielissä käyvä veto heilautteli verhoja. Oli Myös täydenkuun aika, mutta kasvava pilviverho vilisti nyt kuun edessä ja aiheutti valon ja varjon vilinää maisemassa ja pirtin sisällä.

Olin ottanut vanhan emokissan viereeni vuoteelle. Se oli nukkunut rauhallisesti ja hiljaa kehräten, kun sitä silitin. Mutta äkkiä kissa lakkasi kehräämästä ja kohotti päätänsä kuin kuuntelisi jotakin tarkasti. Minä ponnahtin istumaan vuoteella ja yritin kuunnella, mutta mitään kummempia en erottanut. Yhtäkkiä kuitenkin muistin jotakin:

- DESANTIT...! minä kuiskasin käheästi ja aloin vapista.

Toden totta: vain pari päivää sitten oli sanomalehdessä kerrottu, että Oulujärven pohjoispuolelle oli pudotettu vihollisen laskuvarjodesantteja!

Pelostani huolimatta nousin vuoteelta ja kurkistin ikkunaverhon raosta ulos. Tummat varjot läikehtivät ulkona kuin satapäinen vihollisjoukko olisi hyppinyt villiä sotatanssiaan! Otin jo muutaman askeleen isonkamarin ovea kohti, mutta muistin, että miehet eivät pelkää – eivätkä itke!

Juuri kun olin astumassa vuoteeseeni kuului ulko-ovelta selvä koputus: Kop-kop-kop!

Syöksyin samassa isoon kamariin:

- Ssi-si-siellä o-on jo-joku o-ovella...!

– Mitä ihmettä sinä meinaat? isoäiti kysyi ja kohottaautui sängystään ylös.

- jos se on niitä – desantteja! minä sihisin.

Isosäkin siihen heräsi. Hiivimme kaikki pirttiin. Silloin kuului kolkutus uudelleen. Hyvä

että toisetkin sen kuulivat. Enpähän ollut turhaan herättänyt.

– Äkkiä uunin kupeelle lattiaan maata! Pysytään matalana! komensi isoisa. - Jos ne desantteja, ne voivat heittää käsikranaatin ikkunasta!

Silloin koputus kuului ikkunaruuudusta pihan puolelta. Se oli vaativa koputus, käsky avata, tai muuten...

– Nyt ne tulevat, nyt ne tulevat! minä kähisin.

– Ei avata, ei avata! isoäiti hoki.

Jo kuului puhettakin:

– HEI, AVATKAA OVI!

– He-hei, minä ymmärsin venäjää...! sokelsin vapinani keskellä tajuttuani puhujan sanat.

– Selvää suomea siellä puhuttiin, isoisa sanoi. – Pysykää kuitenkin matalana!

– Ne valehtelee, ei avata! isoäiti sanoi – Aina on joukossa joku, joka osaa suomea!

– Mutta jos ne onkin Jus..., isoisa yritti jotakin sanoa kohottautui ylös lattiasta. Isoäiti kuitenkin nykäisi häntä alushousunlahkeesta niin että housut valahtivat polviin.

– Pysy aloillasi siinä!

– HO HOI, HERÄTKÄÄ! MINÄ TÄÄLLÄ, JUSSI!

– Se on isä! minä huudahtin ja pomppasin pystyyn. Toisetkin kohoilivat seisaalleen. Lähestyimme kuitenkin varovasti ovea.

– Sitähän minä jo äsken äänestä päättesin porstuassa seistessämme ennen kuin avasi ulko-oven säpin. Isoisa syytti kynttilän.

– Älkää peljätkö, minä se vain olen, Jussi!

– Ha haa! minä hypin riemusta täristen porstuan lattialla.

Isä se vain olikin. ”Älkää peljätkö”, se sanoi niin kuin enkelit paimenille! Ovi lennähti auki.

– Jopa te sikeästi nukuitte! isä tuumi astuessaan porstuaan.

– Sinäkö sieltä ...! Ja me kun luultiin, että desantteja! isoäiti sanoi ja tervehti isää. Isoisakin paiskasi kättä.

– Vai desantteja. Melkoinen desanttihan minäkin olen ! isä sanoi ja naurahti.

Minä roikuin isän manttelin vyössä. Vaatteet haisivat savulle ja sodalle, mutta nyt minun ei tarvinnut pelätä yhtään.

– Mitäpä mies? isä sanoi ja kouhi sormillaan minun hiuksia.

Minä naurahtelin hyvilläni. Mieleni teki hypätä isän syliin, mutta en ilennyt, olin kait jonkin liian iso isän syliin.

Siirryimme porstuasta pirttiin. Isä riisui ulkovaatteensa. Isoisa touhusi karbidilampun kanssa, kun halusi kirkkaan valon pirttiin. Ensin lamppu sähisi ja paukkui, suitsutti liekkiä korkealle ilmaan, mutta asettui kohta valaisemaan tasaisesti.

Isoäiti kantoi pöytään jouluruokia isälle ja käski syömään. Sitten hän syytti hellaan tulen ja laittoi kahvipannun liedelle. Kattoi pöytään kahvikupit.

– Terveisiä Helmiltä, isä sanoi. – Kävin Helsingissä ensiksi.

– Kiitos. Miten siellä Helmi nyt voipi? isoäiti kysyi.

Ja siinä syödessään isä kertoi, että äidin jalat jo oli määrätty leikattavaksi pois, kun ne eivät parantuneet. Mutta osastolääkärinehdotuksesta oli ensin päätetty tehdä kilpirauhasleikkaus kaulalta, että jos siinä olisi jokin vika. Ylilääkäri oli kyllä vastustanut sitä ja pitänyt turhana, koska kilpirauhasessa ei aikaisempien tutkimusten perusteella ilmennyt vikaa eikä sitä

havaittu päälle päinkään. Leikkaus oli kuitenkin tehty, koska äitikin oli sitä itse halunnut. Ja ihme olikin tapahtunut. Sieltä se vika luiden heikkouteen oli löytynytkin! Nyt sitten jalat on laitettu uudelleen kipsiin ja luut ovat alkaneet kasaa yhteen. Se oli huomattu kuvauksessa.

– Jumalalle kiitos! isoäiti sanoi ja risti kätensä.

Minäkin olin kuin pökerryksissä kaikesta mitä kuulin ja näin. Minusta tuntui kuin näkisin unta. Onko tuo sotilas ollenkaan isä? Se on vähän eri näköinen, mitä muistin. Mutta ääni oli samanlainen kuin ennenkin. Ja nyt äiti oli ruvennut paranemaan!

– Pääseekö se äiti kohta kotiin? minä kysyin.

– Pääsee kyllä, vaan ei ihan paikalla. Sen verissäkin on jotakin tarkkailtavaa ja kuntoutus kestää ehkä kuukausia vielä. Mutta pääasiahan on, että nyt se kuitenkin on paranemassa.

– Vaan pahat kolhut se iso savotta sinuunkin jätti, isoisä sanoi ja kyseli isän vointia. Tiesimme, että isäkin oli kovia kokenut ja kuulo oli pahasti heikentynyt.

– Niinhän tuo jätti. Vaan nyt minun sotani on sodittu. Minä pääsen siviiliin!

– Ihanko totta? isoäiti ihmetteli. – Jopa sinä toitkin hyviä uutisia joulun kunniaksi.

– Niin, minä tässä ajattelin tulla ensiksi tänne teille, kun junan kulkukin on tästä läheltä. Se kotiväki kun majailee nyt siellä syrjäseudulla, Korpelassa. Jos saisin hevosta lainaksi, niin käytäisiin huomenna pojan kanssa ukin ja mumman luona.

– Johan nyt toki hevonen joutaa. Vaikka pitemmäksi ajaksikin, isoisä sanoi.

Myöhään yöllä, sen jälkeen kun olin käynyt isän kanssa uudelleen saunassa ja kaikki tärkeimmät asiat oli jo puhuttu, minä vielä valvoin. Isä jo nukkui vieressäni raskaasti hengittäen. En minä enää valvonut samasta syystä kuin alkuillasta. Nyt oli pääni täynnä hyviä asioita, niin hyviä, että en raskinut nukkua. Tuntui siltä kuin joulun lämmin henkäys olisi jäänyt asumaan meidän luokse.

Nyt minä tein niin kuin isoäiti oli jo ihan pienenä ollessani opettanut, että laitoin peiton alla käteni ristiin ja sanoin Taivaanisälle näin: Älä sinä Jumala välitä mitään, vaikka minä päivällä sinulle vihoittelinkin, kun oli paha mieli. Niin että antasitko anteeksi kaiken sen? Nyt minä kiittelen sinua kaikesta hyvästä sanomasta, mitä isä tullessaan toi. Oli se hyvä, kun annoit äidinkin ruveta paranemaan. Lienetkö kylvänyt niitä hyviä siemeniä, joista isoäiti toisinaan puhuu? Nakkele niitä lisää kaikkien elämään sovussa toistensa kanssa. Siellä taivaassa on varmaankin hieno joulu. Vaan niin se on minullakin nyt, kun annoit tulla hyviä uutisia. Jos muistat, niin sano niille minun pikkusiskoille ja velipojalle, että isä on sotansa sotinut ja että äitikin on alkanut parantua. Eipä sitten muuta kuin kiitos kaikesta. Ja Aamen.

Pilketalon poikako seminaariin?!

Sodan jälkeen ja äidin vihdoin palattua vuosia kestäneeltä sairaalamatkaltaan isä oli levoton. Yhtenään hän vaihtoi työpaikkoja, yritteli eri ammateissa. Tahtoa hänellä oli, mutta sisäinen rikkinäisyys teki hänestä rauhattoman. Ja monet huolet painoivat päälle. Talon velka kävi ylivoimaiseksi hoitaa. Entiseen ammattiin ei isästä ollut. Isä myi talon niin halvasta, että ihmisetkin sillä nauroivat. Mutta tärkeintä oli päästä pankkivelasta eroon. Pakko oli muuttaa taas vuokralaiseksi.

Minusta siihen taloon, siihen ainokaiseen asuinhuoneeseen, siihen pihapiiriin, maisemaan, koko ympäristöön kuitenkin jäi jotakin elämänikuista. Kuoleman, äidin sairastuminen ja yhdessä hänen kanssaan käydyt kamppailut sodan koettelemusten alla, sekä opettajien päälleni kohdistamat piinat jättivät minuun parantumattomat, elämänikuiset haavat.

Tuskin kukaan läheisimmistä ihmisistä arvasi tuolloin eikä myöhemminkään, että myös lapsi saattoi vaurioitua sisäisesti elämän haaksirikossa.

Minä en tuolloin kaupunkiin asetuttuamme kiinnittänyt mitään huomiota kouluun menosta. Minähän vihasin varsinkin kaupunkikoulua ja opettajia. Ne olivat nujertaneet minut perusteellisesti.

Vanhempieni elämä niissä sodanjälkeisissä vaikeissa oloissa oli toivotonta kamppailua elämästä. Eivät he jaksaneet huolehtia niin pienestä asiasta kuin ainoan eloon jääneen lapsensa kouluun menosta.

Syyskuu oli jo puolivälissä, kun setäni vaimo sattui pistäytymään kaupunkimatkallaan kylässä kotonani. Hän alkoi kysellä, missä koulussa ja millä luokalla olin. Ja kun kuuli, että en missään, kauhisteli hän sitä. Ja hän alkoi touhuta, että isän tulisi viedä minut kouluun heti huomenna. Mutta ei mihin tahansa kansakouluun, vaan seminaarin harjoituskouluun. Hän vakuutti, että siellä opettajiksi valmistuvat kokelaat antavat kaikkia muita kouluja parempaa opetusta. Joku hänen sukulaisensa oli häntä siitä valistanut.

Emme olleet koskaan kuulleetkaan sen nimisestä koulusta emmekä seminaarista, vaikka sehän oli kadun toisella puolen sitä sairaalaa, mihin sotilaat olivat äidin sänkyineen vieneet.

Jonkin verran minun ahdistustani lievensi se, ettei minun nyt tarvinnut mennä siihen kouluun, josta minut oli kärvennetty pois sodan alkupuolella. Minut kirjoitettiin viidennelle luokalle tuohon ”ihmekouluun”.

Sen jälkeen, kun isä oli opiskellut KVS:n kirjeopistossa, sai hän pysyvän ja lopullisen ammatin ja työpaikan keskeltä kaupunkia. Uuteen työpaikkaan kuului nykyaikainen työsuhte-asuntokin, yksiö kaikilla mukavuuksilla. Sellaisesta ylellisyydestä ei oltu koskaan voitu edes uneksia.

Viidentoista ikäisenä olin seitsämännellä luokalla seminaarin harjoituskoulussa. Se oli ensimmäinen jatkoluokka. Vielä yksi lukuvuosi olisi sen jälkeen jäljellä, vaikka olinkin jo yli-ikäinen sattuneista syistä.

Seminaarin harjoituskoulussa opettajakokelaat pitävät enimmänsä osan oppitunneista. Kullakin luokalla oli myös varsinainen luokanopettaja. Minun luokkani vakinaisena opettajana sattui olemaan harjoituskoulun yliopettaja.

Vähää ennen syyslukukauden päättymistä yliopettaja tuli välitunnilla juttusilleni. Hän oli erittäin ystävällinen mies, aina hiukan hymyssä suin puheleva.

– Kuulehan Atso, puhuttaisiinko vähän, hän sanoi.

Minä hätkähdin. Vain vuotta aikaisemmin oli luokaltani erotettu koulun pahin häirikkö ja toimitettu kasvatuslaitokseen. Nytkö oli minun vuoroni, vaikka enhän minä mitään...?

– Niin Atso, sinullahan on tämä koulun käyminen venähtänyt ikääsi nähden normaalia pitemmäksi. Olen tietoinen noista vaikeuksista ainakin osittain. Tämä ensimmäisen jatkoluokan aika on sinulta onnistunut erittäin hyvin. Siksi olenkin ajatellut, että siirtäisin sinut

joulun jälkeen jo kahdeksannelle luokalle eli toiselle jatkoluokalle. Mitäs sinä tällaisesta järjestelystä itse tykkäisit?

– Sehän olisi mukavaa! minä riemastuin.

– Mihinkäs ammattiin sinä olet ajatellut tämän koulun jälkeen?

– Opettajaksi, sanoa hökäisin ajattelemattomasti.

Silloin yliopettaja hämmästyí niin, että menetti hetkeksi puhekykynsäkin. Vasta silloin itsekín tajusin, että tulín sanoneeksi tyhmästi ja vastoin tahtoani ja yrtín lieventää sanontaani:

– Enhän minä itse... vaan kun ne puhuvat, että seminaariin kun kerran kansakoulunkin harjoituskoulussa...

– Jahah, vai sillä tavalla. Sepäs onkin hauska kuulla, yliopettaja puheli nyt ihan erilaisella äänenpainolla.

Minä häpesin. Korvani alkoivat humista ja suutani kuivi.

Ja opettaja jatkoi: – Todella mielenkiintoista kuulla. Tämä muuttaakin koko asian. Siinulla on hieno päämäärä, jota minä suuresti kunnioitan. Onnittelen sinua jo nyt päätöksesi johdosta. Mutta kuulehan, nyt minun on peruutettava nuo äskeiset puheeni luokalta siirrostá. On nimittäin ehdottoman tärkeätä, että käyt läpi molemmat jatkoluokat. Sinä tarvitset mahdollisimman hyvän pohjakoulutuksen seminaaria varten. Vaikka seminaari vielä nimellisesti onkin joitakin vuosia niin sanotusti kansakoulupohjainen, oppilaiksi valituista suuri enemmistö on jo vähintäinkin keskikoulun käyneitä, monet vieläkin pitemmälle opiskelleita. Kyllähän sinä tämän ymmärrät, vai mitä?

– En minä oikein...

– Itsekö sinä olet päätöksen tehnyt?

– En tietenkään, vaan kun ne puhuvat...

– Se on siis vanhempiesi toivomus?

– Ei, ei se niiden ...

– Jopas nyt? Kuka sinua sitten on valistanut?

– Muuan sukulainen, joka hommasi minut harjoituskouluunkin.

– Aivan niin. Mutta tokihan itsekín olet samaa mieltä.

– En minä ... Sanoin vahingossa ... En pärjäisikään ...

– Niin, seminaari on kyllä pitkäaikainen ja vaativa koulu, viisi vuotta, niin kuin tiedät, mutta siitä olen varma, että selviät kyllä, jos sinulla itselläsi on luja tahto.

Näin puhuen yliopettaja taputti minua olalle ja poistui tyytyväinen hymy huulillaan.

Muutaman päivän kuluttua myös kaikki opettajakokelaat ”tiesivät” elämänsuunnan. Ne ottivat sen puheeksi milloin välitunnilla, kadulla vastaan tullessa, jpa oppitunneillakin. Ja minusta tuntui, että myös kymmenet opetusta seuraamaan tulleet kuuntelijatkin – lehtori, yliopettaja, kokelasopettajat ja toisinaan seminaarin neljännet luokatkin tarkkailivat vain minua!

Tokihan minun piti tietää oikeat vastaukset kiperimpiinkin kysymyksiin, kerran olin ’niin viisas’, että olin aikeissa seminaariin! Ja kun sitä ajattelin, häkellyin perusteellisesti.

Totisesti minä tuona aikana tunsin olevani niin kuin tyhmä pessi. Ja tuo ajatus mielessäni vain vahvistui, kun eräällä laulutunnilla, mikä oli kaiken kukkuraksi kokelaan näytetunti ja luokka ovelta painaen kuulijoita, kokelas kysyi minulta:

- No Atso, miksi sinä et laula?
- Mulla on äänenmurros, murahdin rämeästi katse lattiaan luotuna.
- Sano pässi!
- PÄSSI!
- Ei mitään äänenmurrosta, sen kuin laulat vaan!

Kuuntelijain joukko luokan perällä ja sivustoilla räjähti lystikkääseen röhönauruun. Mieleni teki syöksyä äkkiä ulos ja juosta pois, karata koulusta ja kotoa – tai vaikka kuolla!

Jälkinäytös

Viidenkymmenen vuoden kuluttua edellä kerrotusta liikuskelin yksinäni noita kouluaikoje-
ni jalanjalkia tavoitellen.

Kajaani oli viimeisten vuosikymmenten aikana muuttunut ulkonäöltään kuin hengeltäänkin. Tunsin itseni hyvin oudoksi ennen niin tutussa kaupungissa. Kukaan ihminen ei minua tuntenut enää, ei kohottanut kättä tervehdykseen.

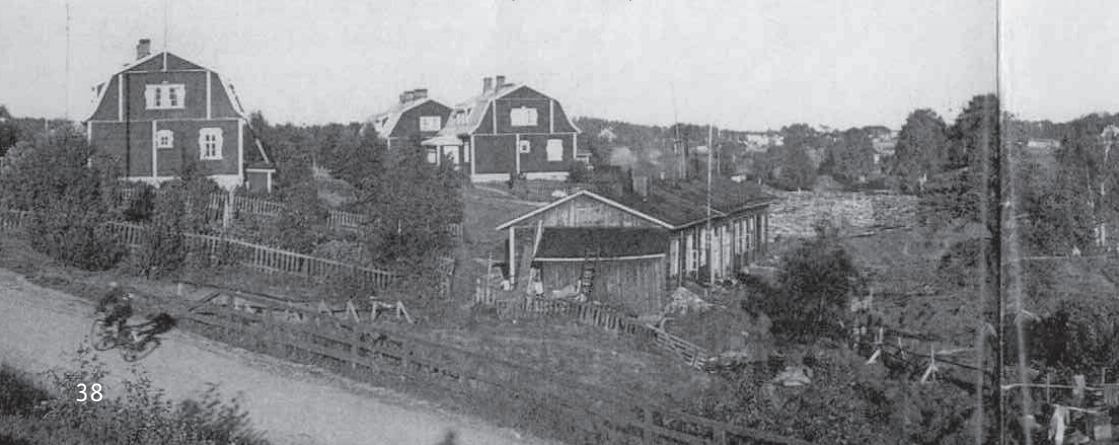
Vieläköhän pilketalo lienee pystyssä? Jalkani kuljettivat minut sille suunnalle. Mutta koko tienoo on aivan toisen näköistä. Vain tehtaan iso piippu tupruttaa yhä savupilveä entisen lailla. Puro lirisee uudelleen rakennetun sillan alla entistä lauluaan. Mutta puron ja pilketalon välinen niitty on rakennettu täyteen omakotitaloja. Uusia katuja risteilee niiden välissä. Vaivoin löydän entisen kotikatuni.

Pysähdellen katselen ympärilleni. Tuijotan erästä valkoiseksi maalattua taloa. Siinä on tutut ulkoiset piirteet. Voisiko se olla ...? Ja se on pilketalo! Uusi isäntä on tehnyt kaiken sen, mikä isältä ja minulta jäi tekemättä. Se talo voisi yhäkin olla minun kotini! Mutta ei, ilman omaa kotia kuljeskelen nyt. Olinko niin huono mies, että en elinaikanani saanut kattoa perheeni päälle?

Ja sillä hetkellä tulvii mielikuvistani esiin runonkaltaisia kuvia. Minun on merkittävää sanoja muistiin:

Tein tänne talon, / tyjän talon tein. / Sen tuuleen rakentelin. / En seinää, kattoa saanut en!
/ Vain toivonpalon sisälläni tunsin / ja toiveunta elin. / Tuhat kertaa tyhjään taloon, / tuhat kertaa Sinut sisälle vein!

Ja niin kuin minulle on loputtomasti esitetty samaa kysymystä vuosikymmenestä toiseen – niidenkin taholta, jotka tiesivät, mutta tahtovat nautinnokseen nähdä kuinka minä vastatessani kiemurtelen – niin vastaan nytkin selvityksenä edelliseen runoon näin sanoen:

Mikä sinun vaimosi on ammatiltaan?

Jaa että mikäkö?

Tosi ammattilainen: Kehitysvammaisen pojan hoitaja, keittäjä, siivooja, pyykkäri, parsiija, kutoja, ompelija, taloudenhoitaja, sairaanhoitaja, sielunhoitaja, psykologi, terapeutti, rakastajatar!

Noina samoina aikoina yksi kolmesta pojastani liikkui lomamatkallaan työtovereittensa kanssa Kanariansaarilla. Ravintolaillan kuluessa viereisen pöydän suomalaisturistit alkoivat tehdä tuttavuutta. Mitä porukkaa? Muusikoita! Niin mekin!

Ja sitten seurasi kättelyt ja esittelyt. Kysymykset lentelivät edelleen. Mistä päin Suomea olette?

– Kajaanissahan minäkin tenavana paljon kuljin. Sehän on isäukon kotikaupunki ennen Savooneksymistä, kertoi poikani.

– Jumalauta, kansakoulussa oli kerran saman niminen heppu minun luokalla! Eihän vain liene isäsi? Sitä kutsuttiin ”pilketalon pojaksi” muuan kavereista sanoi.

Kun poika palasi Suomeen ja pistäytyi kotona, ojensi hän minulle kirjelapun ja sanoi:

– Tapasin erään kaverisi sotavuosien ajalta. Laittoi terveisiä.

Luin lapusta: ”Terve ’Pilketalon Poika’! Maailma on pieni, Atsoseni! Pidetäänkö yhteyttä? Pidetäänkö yhteyttä? Soitellaan! Terveisin HUKKE”

Samalla kierroksella, jolloin löysin pilketalon, kuljeskelin muillakin muistojen teillä. Eräs toinenkin rakennus liittyy kohtalooni ilman omaa tahtoa. Jos minulta kysyttäisiin, miten on mahdollista, että tuo rakennus koskettaa minun elämäni, rehellisin vastaukseni olisi: Ei mitenkään! Mutta elämän totuushan onkin usein tarua ihmeellisempi!

Seisoin entisen kotikaupunkini joen rannalla. Ämmäkosken voimalaitoksen patoluukut ovat hiukan raollaan. Vesi syöksyy pohjakiviin kuin elämäni vuodet vastoinkäymisiini. Vesi pärskyy rantapenkereelle asti. Veden virta ei pysähdy. Se jatkaa vaellustaan vastuksista välittämättä! Jospa ihminenkin olisi yhtä vahvaa tekoa!

Käänän katseeni loivasti kohoavaa maastoa ylös päin. Ja siinä se seisoo, minun kohtaloni kivilinna, opettajaseminaari!

Voipiko kukaan kuvitella sen suurempaa ristiriitaa kuin sen, että pilketalon poika oli säädetty läpikäymään tuon oppilaitoksen pitkät vuodet vieläpä tekemään elämäntyönsäkin opetustyöläisenä?

Kuinka tämä tapahtui? Mitä mahtuu noihin vuosiin?

Se onkin jo toinen tarina...

Sukukokous Iisalmen Runnilla

Lukkarinen-Lukkari sukuseura ry:n Runnin sukukokousohjelman runko 1–2.8.2015

Lauantai 1.8.2015

- 13.00 – 14.30 Ilmoittautuminen ja tulokahvi Kartanohotellissa (Kahvi ja kahvileipä)
14.30 – 16.30 Sukukokous Kartanohotellissa
– aluksi ohjelmaa, tervehdyspuhe ym.
– varsinainen sukukokous
n. 16.30 – 17.30 Päivällinen (seisovapöytä)
18.00 – Kiertoajelu Runnilta. Reitti: Kartanonmäki, Paaskoti, Ruotaanlahti, Koljo, Hernejärvi. Tutustuminen Juhani Ahon museoon.

Sunnuntai 2.8.2015

- 9.00 - 11.00 Ohjelmaa jatketaan Kartanohotellissa
Varaamme aina sukuun kuuluville mahdollisuuden esittää taitojaan.
Laji on vapaa ja kynnys ei ole korkea. Ota siis yhteyttä sihteeriin.
n. 11.30 Lounas (seisovapöytä)
13.00 Tapahtumanpäätös Kartanohotellissa

Ohjelman tarkemmasta sisällöstä ilmoitamme jäsenistölle ensi keväänä ilmestyvässä Lukasussa.

Saarikosken kanava Iisalmen Runnilla.

Kuva: MV/RHO 124603:125 Soile Tirilä 2006

Lukkarinen- sukuhaarojen tutkimuksessa

TEKSTI: JAANA LUKKARI

Olemme jo aikaisemmissa Lukasu-lehdissä hieman raottaneet genetiikan merkitystä perinteisessä sukututkimuksessa. DNA-testauksen avulla on mahdollista selvittää onko kahdella tai useammalla, tässä tapauksessa mieslinjalla yhteistä esi-isää ja jos on, kuinka kaukana menneisyydessä ajallisesti yhteinen esi-isä mahdollisesti voisi olla. Samalla tavalla voidaan testien avulla yrittää hahmottaa kahden naisen yhteistä esiäitiä tai henkilöiden keskinäisiä ”serkkuuksia” molempien sekä isä- että äitilinjojen kautta. Tavallaan kyseessä on testi, joka antaa tuloksen keillä testatuilla on ollut yhteisiä esivanhempipareja menneisyydessä. Tämä varmaan kuulostaa sekavalta ja jopa epäuskottavalta. Minulta onkin kysytty useampaan kertaan kuinka satoja vuosia sitten kuolleilta saadaan otettua näytteitä tutkimuksiin.

Yksinkertaistan erittäin monimutkaisista prosessia: testaus perustuu elossa olevien henkilöiden sylkinäytteisiin, joista on tilatun testin laajuudesta riippuen mitattu tietty määrä geneettisen perimän sisältäviä DNA-jaksoja. Ihmisen perimä, jota kannamme jokaisessa solussamme, on yksilöllinen, koska perimme kromosomimme puoleksi isältämme ja puoleksi äidiltämme, esimerkiksi isälinjainen Y-kromosomiperimä säilyy lähes muuttumattomana isältä pojalle. Teettämissämme testeissä olemme keskittyneet miesten isälinjoihin ja jokainen mies kantaa mukanaan perimää, jonka on saanut omalta isältään, joka on saanut sen omalta isältään jne. Kun kahta elossa olevaa henkilöä verrataan testien kautta toisiinsa, voidaan tuloksien avulla todeta onko heillä

mahdollisesti ollut yhteinen esi-isä eli ovatko he saman suvun eri haaroja. Testi siis kertoo onko henkilöillä mahdollisesti yhteinen esi-isä mutta se myös kertoo sen, jos yhteistä esi-isää ole ollut olemassa esim. viimeisen tuhat vuoden aikana. DNA-testi pystyy siis luotettavasti kertomaan yhteisestä verisukulaisuudesta tai sen puuttumisesta, testi ei kuitenkaan tietenkään kerro sitä kuka tämä yhteinen esi-isä on ollut, eikä edes sitä milloin hän tarkalleen on elänyt. Tähän tarvitaan sitten perinteisen sukututkimuksen keinot.

Jokainen ihminen kantaa siis mukanaan perimää. Kuinka sitten nämä perimät erottuvat toisistaan ja kuinka kahden tai useamman henkilön keskinäistä geneettistä sukulaisuutta voidaan vertailla? Tarina on pitkä ja monisyinen, jokainen voi halutessaan tutustua itse geneettiseen sukututkimukseen erilaisten tiedelehtien ja internetin kautta. Josko hieman yksinkertaistan tätäkin. Tällä hetkellä vallitsevan teorian ja tutkimusten mukaan nykyihmisen alkukoti on Afrikassa ja sieltä lähteneiden ihmisten kymmeniä tuhansia vuosia kestänyt siirtyminen asuinpaikasta toiseen ympäri maapalloa on pikku hiljaa eriyttänyt geneettistä perimää toisistaan. On syntynyt erilaisia ihmisiä, joilla on erilainen geneettinen kehityslinja. Näiden erilaisten kehityslinjojen eri joukkoja/haaroja kutsutaan haploryhmiksi, jotka merkitään eri kirjaimin ja numeroin erottamaan toisistaan. Suomessa yleisin miespuolinen haploryhmä on N, johon arvioidaan kuuluvan noin 58 % suomalaisista isälinjoista. Toinen yleinen suomalaisten isälinja on I-haploryhmä, johon kuuluu noin 23 %

suomalaisista isälinjoista. Kaiken kaikkiaan Suomesta löytyy toista kymmentä erilaista geneettistä isälinjaa, mutta niiden osuudet ovat hyvin pienet. Geneettinen puu, johon erilaiset haploryhmät ja niiden alajaottelut sijoitetaan, perustuu ihmisen DNA:n erikseen määriteltyjen osasten poikkeamiin ja näitä muutoksia kutsutaan mutaatioiksi. Jokainen testattu henkilö voidaan siis sijoittaa tuon rakennetun geneettisen puun oksalle. Vaikka suurin osa suomalaisista isälinjoista kuuluu samaan N-haploryhmään, voidaan heidän välillään tehdä tarkempaa tutkimusta viimeisten satojen ja kymmenien vuosien sisälle sijoittuvasta isälinjaisesta sukulaisuudesta ja tästä on kysymys geneettisessä sukututkimuksessa.

Syksyllä 2012 sukuseura keskittyi tutki- maan Suomen eri Lukkari- haarojen keskinäisiä sukulaisuuksia genetiikan avulla. Tuolloin tutkimus keskitettiin Lukkari-haaroihin valmisteilla olleen Sotkamon Lukkarin sukukirjan vuoksi. Perinteisen sukututkimuksen keinoin 1400–1500 -luvulta on enää harvoissa tapauksissa mahdollista saada varmistettua tietoa henkilöiden keskinäisistä sukulaisuussuhteista. Kirjalliset lähteet ovat paikoin erittäin aukollisia, merkinnät ovat vaikeasti tulkittavia tai sitten lähteet ovat voineet tuhoutua kokonaan esim. tulipalossa. Kirkon ylläpitämät rippikirjathan yleistyivät vasta 1600-luvun lopulla, sitä aikaisemmin henkilökirjanpito oli verottajan kontolla ja verottajaa ei niinkään kiinnostaneet henkilötietojen tarkka kirjaaminen, vaan vain verovelvollisten verottaminen. Lukkari- haarojen osalta DNA-testaus eli geneettinen tutkimus varmisti jo perinteisen sukututkimuksen keinoin tehdyn oletuksen siitä, että kaikki Lukkari-sukujen kolme suurinta keskittymää: Kymi, Utsjoki ja Kainuu ovat toisistaan täysin erillisiä su-

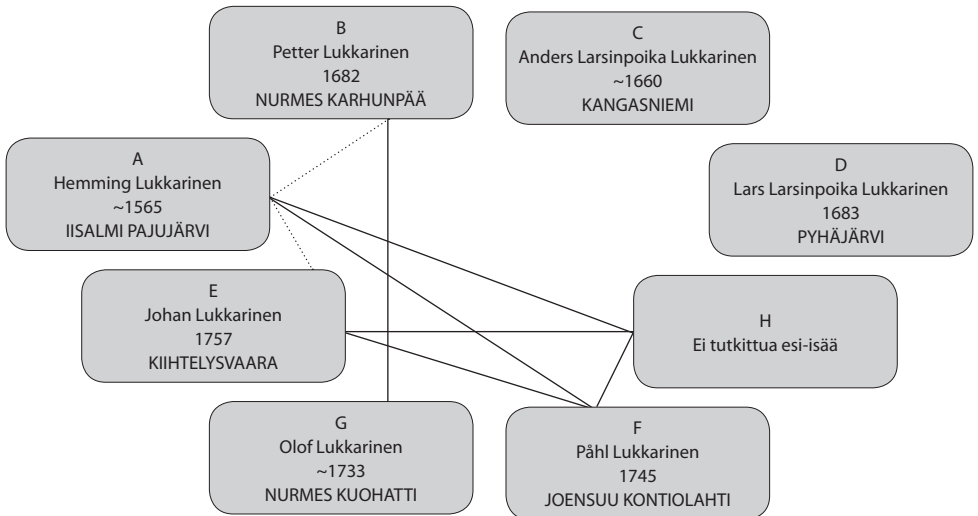
kuja. Samassa yhteydessä aloitettiin myös Lukkari-haarojen testaus yhdellä testillä. Tämän testin tarkoitus oli pois sulkea sukututkijoiden aiemmin esittämä oletus siitä, että Sotkamon Lukkarin kantaisa olisi ollut savolainen Lukkari. Perinteisen sukututkimuksen keinoin oli jo saatu aikaan lähes aukoton tutkimus, jonka mukaan Sotkamon Lukkarilla ja Savon Lukkari- sukuisilla ei ole mitään isälinjaista geneettistä sukulaisuutta. Vertailemalla elävien henkilöiden testejä keskenään (toinen Sotkamon Lukkarin, toinen Savon Lukkari) saatiinkin varmistus tutkimukseen eli näilläkin suvuilla ei ole yhteistä esi-isää, ei ainakaan lähimpien tuhansien vuosien ajalta.

Syksyllä 2013 tilattiin muutamia eri Lukkari- haarojen testejä lisää ja keväällä 2014 sukuseura päätti laajentaa testausta vielä testaamatta olleisiin eri Lukkari-haaroihin. Kaiken kaikkiaan Lukkari-sukuisia eri sukuhaaroista on testattu kahdeksan. Savon Lukkari-sukuisista on tehty perinteisen sukututkimuksen keinoin yksi erittäin laaja tutkimus Reijo Lukkarin toimesta. Tämä Reijo Lukkarin tutkimus johtaa kaikki Savon Lukkari samaan kantaisaan 1300-luvun lopulla eläneeseen Nicolaus Lukkariin, joka toimi Turun mustan kirjan mukaan kellonsoittajana ja asui Raision Kuloisten kylässä. Myöhempien tutkimusten mukaan Nicolaus ei kuitenkaan koskaan käyttänyt Lukkari-nimeä sukunimenään, vaan hänen virkanimikkeensä oli ajan tavan mukainen kläckare -kellonsoittaja. Tässä 1900-luvulla tehdyssä Reijo Lukkarin tutkimuksessa Nicolauksen jälkeläiset pikku hiljaa levittäytyivät Savoan Kangasniemelle, Joensuuun ja Nurmekseen. Nyt kaikkien näiden kahdeksan DNA- testin avulla yritetään hahmottaa totuutta perinteisen sukututkimuksen, eli erittäin haja-

naisten arkistolähteiden, perusteella tehdyn tutkimuksen taustalla.

DNA-tutkimusten analysointi ei ole ihan yksinkertaista. Analysoijan on tunnettava geneettisen tutkimuksen ja tulosten tulkinta. Tätä tekstiä kirjoitettaessa Lukkarinen-haarojen DNA-testit ovat asiantuntija Sari Heimosen analysoitavina ja tulkittavina, jotta testatuille saadaan mahdollisimman oikea ja monipuolinen tieto tuloksista. Valitettavasti tulosten analyysi ei ehtinyt val-

mistua tämän lehden painoon mennessä. Analyysin tarkemmat tulokset julkaistaan mahdollisimman pian sukuseuran kotisivuilla osoitteessa: www.lukkarinen-lukkarifi.fi ja jokaiselle testatulle myös postitetaan tulosten analyysiyhteenveto. Elätellen vielä myös toiveita siitä, että Sari Heimonen geneettisen sukututkimuksen asiantuntijan ominaisuudessa saataisiin ensi kesän sukkokokouksemme kertomaan tutkimuksesta ja sen tuloksista.

Sukuhaarojen keskinäiset yhteydet 35 markkerin (markkeri = DNA:n jakso) tasolla.

Tässä vaiheessa kuitenkin voidaan jo jotain paljastaa analysoitavina olevista eri Lukkarinen-haaroista. Sukuhaarojen varhaisimmaksi esi-isäksi olen oheiseen laatikostoon merkinnyt Reijo Lukkarisen tutkimuksessa olevat esi-isät syntymäaikoineen ja asuinpaikkoineen. Kahdeksan testattua henkilöä olen henkilötietosuojan vuoksi merkinnyt eri kirjaimilla. Se tärkein, kuten etukäteenkin oli arvattavissa, eli haploryhmä on kaikilla testatuilla sama: N. Savo on historialtaan ja väestön liikkumiseltaan suhteellisen homogeeninen alue. Ulkopuolista geneettis-

tä perimää muualta Euroopasta on toki tullut vuosituhansien saatossa esim.

lisääntyneen kaupankäynnin mukana. Tehtyjen DNA-testien perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että kaikilla mainituilla sukuhaaroilla ei suinkaan ole yhteistä esi-isää ihan lähihistoriassa ja tässä tapauksessa tarkoitan lähihistorialla viimeisintä tuhatta vuotta. Iisalmen Pajujärven geneettinen yhteys Joensuun Kontiolahden Lukkarinen-haaraan on selvä, samoin tässä tutkimuksessa vielä H-testihenkilöön, jonka varhaisimman esi-isän tutkimus on vielä kesken. Myös Kiihtelysvaa-

ran Lukkarinen- haaran esi-isällä on yhteys edellä mainittuihin.

Nurmeksen Kuohatin ja Karhunpään sukuhaaroilla näyttäisi myös olevan keskinäinen yhteys toisiinsa. Nurmeksen Karhunpään sekä Kiihtelysvaaran haaroilla on myös yhteys Iisalmen Pajujärven haaraan mutta nuo yhteydet tulevat esiin 25 markkerilla eli alemmalla tasolla (= vähemmän vertailtuja DNA-jaksoja) kuin aiemmin mainitsemani yhteydet. Käytännössä se tarkoittaa, että näiden sukujen geneettinen yhteys on todennäköisesti vanhempi kuin muiden sukuhaarojen. Olennainen tieto on myös se, että Kangasniemen ja Pyhäjärven Lukkarinenhaaroilla ei näiden tulosten valossa näyttäisi olevan läheistä isälinjaista yhteyttä muihin tutkittuihin Lukkarinen- sukuisiin haaroihin.

Suomessa sukututkimuksen apuna käytettävät geenitestit tilataan yleensä yhdestä ja samasta yhdysvaltalaisesta DNA- testeihin erikoistuneesta laboratorion. Kaikki nämä suomalaiset testit ovat samassa tietokannassa ja yksi tärkeä ulottuvuus onkin tulosten vertailu myös muihin suomalaisiin isälinjoihin, joita tietokannassa on jo tuhansia. Tulosten alustavassa vertailussa tulikin esiin mielenkiintoisia yhtymäkohtia muutama muuhun savolaiseen tai karjalaiseen sukuun, esimerkiksi Lappalaisiin ja Raassinoihin. Näitä geenitestien saatuja tuloksia täytyykin nyt ryhtyä tutkimaan perinteisen sukututkimuksen keinoin, toivottavasti yhteistyössä näiden mahdollisiksi sukulaissu- vuiksi paljastuneiden sukujen kanssa. Tässä vaiheessa on myös pakko todeta, että vaikka DNA- tutkimustulokset antavat viitteitä yhteisen esi-isän olemassaoloon, se eivät kerro tarkalleen esi-isän paikkaa isälinjassa. Matemaattisilla todennäköisyyslaskelmilla voidaan hahmottaa tietty aikajänne, koska esi-isä todennäköisimmin on elänyt mutta täsmällistä aikaa laskelmatkaan eivät kerro.

Usein ne kuitenkin antavat hyvää viitet-

tä siihen, että kannattaako ylipäätään etsiä yhteistä kanta-isää historiakirjojen aika- kaudelta. Saatuamme geneettisen sukututkimukseen paneutuneen henkilön tekemän tarkemman analyysin, olemme toivottavasti vielä monta astetta viisaampia ja pystymme paremmin keskittymään perinteisen sukututkimuksen keinoin rakentamaan Lukkarinen sukupuuta. Reijo Lukkarisen tutkimuksista on ollut pohjatyössä apua mutta tässä vaiheessa meidän on pakko todeta, että geenitestien mukaan ainakaan Kangasniemen ja Pyhäjärven osalta tutkimukset eivät valitettavasti pidä paikkaansa. Myös nyt keskinäisen isälinjaisen yhteyden varmistaneet sukuhaarat joudutaan tutkimaan uudelleen arkistolähteistä.

On hyvinkin mahdollista, että yhteinen esi-isä ei ole ollut lainkaan edes Lukkarinen- sukuinen alun perin vaan historiassa on mentävä vieläkin kauemmas. Ammattiluk- kareita, joista sukunimi juontaa on kuitenkin ollut jo ammoisista ajoista ja jokainen heistä on periaatteessa voinut aloittaa ihan oman sukunsa.

Tarkempi analyysi näiden sukuhaarojen yhteyksistä ja esi-isien kulkureiteistä johtopäätöksineen tullaan julkaisemaan Lukkarinen-Lukkari sukuseura ry:n kotisivuilla sen valmistuttua, seuratkaa siis uutisia sieltä.

Testihenkilöt tulevat saamaan omat analyysinsä sähköpostitse tai postitse ennen sitä. Heihin ollaan myös henkilökohtaisesti yhteydessä analyysin valmistuttua. DNA- tutkimus on avannut täysin uuden ja ihmeellisen ulottuvuuden sukututkimukseen. Perinteinen sukututkimus on kuitenkin edelleen se, joka on kaiken tiedon perusta. Tämä täytyy meidän jatkossakin muistaa ja tehdä parhaamme, että saamme molemmista parhaimman mahdollisen hyödyn ja tiedon irti.

Iloista syksyn jatkoa ja toivottavasti kauniin lumista talvea toivotellen Jaana

Koulutapaaminen Sonkajärvellä Pohjoismäen koululla

TEKSTI: HELMI HUTTUNEN (os. Lukkarinen)

Syyskuun kuudentena matkasi Sonkajärven Pohjoismäelle Sälevän koulun entisiä oppilaita eri puolilta Suomea kokoontuakseen historian ensimmäiseen luokkakokoukseen.

Lukkariset ammensivat oppia päähänsä Pohjoismäen koulussa kolmen sukupolven ajan. Vuonna 1900 syntynyt isäni kävi koulua muutaman vuoden jopa Lukkaristen tuvassa koulun palamisen vuoksi. Uusi koulurakennus rakennettiin 1913. Itse kulutin koulun pulpettia vuosina 1948–1955. Osa vanhimpien sisarusteni lapsistakin ehti käydä koulun loppuun ennen kuin se lakkautettiin vuonna 1967. Nuoremmat kävivät koulua Paisuassa.

Nykyisin koulurakennus on yksityiskäytössä. Olimme kiitollisia ja onnellisia, että saimme kokoontua ja käydä verestämässä muistojamme entisessä yläluokassa. Vaikka kouluvuosistani on jo kuutisenkymmentä vuotta, olin aistivini entisen tunnelman. Rakennuksen sisähirsiseiniä ei oltu peitetty ja nurkissa oli alkuperäiset pönttöuunit.

Kansakouluaikoinani koulussa oli kaksi luokkahuonetta ja kaksi opettajaa. Suurten ikäluokkien aikana oppilaita riitti joka luokalle. Omalla luokallani oli kahdeksan oppilasta. Pariin heistä olen edelleen yhteyksissä; tosin olen löytänyt heidät uudelleen vasta viitisen vuotta sitten. Ehkä sitä näin vanhemmiten on alkanut kaipaamaan jakajia lapsuuden muistoille. Muita oppilaita olisi ollut aivan mahdotonta tunnistaa näiden

vuosien jälkeen ilman nimilappuja.

Koulun pihapiiri ei ollut mielestäni kovinkaan paljoa muuttunut. Muistan, kuinka talvella oppilaat asettivat suksensa koulun seinää vasten ja välitunneilla hiihdettiin – ihan vapaaehtoisesti. Lumipyryjen jälkeen ladut muodostettiin siten, että isoin hiihti edeltä ja pienemmät perässä. Kesällä potkittiin palloa tai pelattiin muita pallopelejä.

Kotoamme Teerimäeltä kouluun oli matkaa 2,5 kilometriä. Nykyinen hieno tie oli tuolloin pelkkä kinttupolku. Kouluun tavaltsimme eväspalaset ja maitopullo repussa talvella suksin ja lumettomana aikana kävelen. Koululla oli oma keittäjä ja kouluruokana keittoa joka päivä. Lauantaisin oli puolukkapuupäivä. Marjat olivat oppilaiden keräämiä.

Opettajat vaihtuivat joka vuosi. Eivät he tainneet ihan päteviä olla, vaan opettajaseminaariin (nyk. opettajakoulutukseen) pyrkiviä nuoria ylioppilaita, jotka oltiin määrätty syrjäseudulle harjoitteluun. Koulujahan oli tuolloin määrällisesti paljon, joka kylässä, sillä koulukyytien järjestäminen olisi ollut mahdotonta. Koulussa oli oma huone opettajien majoittamista varten. Opettajat tulivat ympäri Suomea ja uskon, että Ylä-Savoon saapuminen on ollut etelän rannikko-seuduilta saapuneille kulttuurishokki. Ovat varmasti silmät ymyrkäisinä kuunnelleet murrettamme.

Vuoden 2014 syyskuussa kuuntelimme vanhassa luokkahuoneessamme muistelu-

puheita ja lauloimme antaumuksella vanhoja kansakoululauluja. Maakuntalaulut tuli kouluaikeinani osata ulkoa! Alkoipa siinä sitten mieleen piirtyä luokan sisustuskin: liitutaulu ja kuvataulut. Kaunokirjoitusta harjoiteltiin mustekynällä. Pulpetissa oli oma kolo mustepullolle. Kuri oli tuolloin kova. Vierustoverille supattelusta päätyi varmasti nurkkaan. Karttakeppikin valjastettiin rangaistuskäyttöön. Luonnollisesti piti viitata ja nousta seisomaan, kun vastattiin.

Poissaoloja taisi oppilailla kuitenkin olla tuohon aikaan melko paljon, sillä ainakin omassa perheessäni työntekoa arvostettiin enemmän kuin koulunkäyntiä. Osaa veljistänikin tuntui maatyöt kiinnostavan enemmän kuin koulunkäynti. Vanhin sisareni joutui jäämään äidin pyykipäivinä kotiin hoitamaan pienempiä sisaruksia. Ehtoja luettiin usein kesäisin... Joka syksy oli ihan luvallinenkin perunannostoloma.

Näissä tunnelmissa ja muisteloissa siirryimme Kotaharjulle lounaalle. Pohjoismaiden kyläyhdistyksen ahkerat emännät tarjosivat meille savulihakeittoa ja täytekakkukahvit. Paikalle oltiin pystytetty myös valokuvanäytely. Kuvat kirjoittivat lisää muistoja. Vieressäni kuvia katsellut mies näki erään hiihtokuvan ensi kertaa, mutta pystyi välittömästi muistamaan, kuinka tuona päivänä varpaita paleli. Ei mikään ihme, sillä jalassa oli reikäi-

set kumisaappaat puusuksiin kiinnitettynä.

Siskoni Anna Bergman totesi lopuksi osuvasti, että Pohjoismaiden koulu on ollut aika hyvä koulu, sillä se on riittänyt monelle ainoaksi kouluksi koko elämäksi. Toki osa koulumme oppilaista pyrki oppikouluun lisälmeen. Sälevän koulu on tarjonnut pohjaopetuksen monelle opettajalle ja lääkärillekin. Suurimmalle osalle koulukavereita ei kuitenkaan tarjoutunut mahdollisuutta jatko-opintoihin, joten lähes kaikki lähtivät maailmalle koulun loputtua. Itsekin lähdin Helsinkiin piiksi.

En osaa sanoa olenko pienten koulujen vai suurempien yksikköjen kannattaja. Ehkä pienille koululaisille lähikoulu on turvallisuudentunnetta tuova vaihtoehto, mutta isommille soisin koulussa enemmän valinnanmahdollisuuksia ja henkistä väljyyttä. Maailmankatsomuksen avartaminen ei varmasti ole kenellekään pahitteeksi.

Haluan vielä kerran kiittää Pohjoismaiden kyläyhdistystä entisaikaisen yhteisöhengen ylläpitämisestä. Alueella on tapahtunut positiivista kehitystä ja hyvillä mielin voin todeta, että omat kotitienooni eivät ole autoituneet, vaan alueelle on saatu uusia paluumuuttajia, nuoria perheitä ja lisää kesäasukkaita. Koulun koko kylän koottamispaiikkana korvaa nyt Kotaharju näköalatorneineen.

Pohjoismaiden Kyläyhdistys Ry

<http://pohjoismaki.webs.com/>
Tutustu yhdistykseen myös Facebookissa

Kuvat: Arja Ruotsalainen

Pohjoismäen Sälevän koulun entisiä oppilaita. Ylhäällä keskellä Anna Bergman ja Helmi Huttunen (molemmat os. Lukkarinen), oikealla Tuomas Lukkarinen

27.9.1928–26.8.2014

Elma Pulkisen muistolle

TEKSTI: PEKKA LUKKARINEN

Elman yllättävä poismeno tuntuu edelleenkin epätodelliselta, vaikka saatoimekin hänet Laukkalan hautausmaan multiin 21.9.2014. Useita kuukausia hän oli ollut väsynyt ja ruokahaluton, mutta koskenut ei mihinkään. Puoliso Aulis oli ehdottanut useamman kerran, että lähtisi tarkempiin tutkimuksiin. Tuntuu kummalliselta, ettei taudin vakavuutta saaneet selville vaikka Elma oli itse sitä epäillyt. Kuolemaa edeltävänä lauantaina sitten terveyskeskus lähetti hänet KYS:iin. Sairauden syy selvisi siellä päivää ennen kun matka päättyi 26.8.2014 tiistaiamuna kuuden maissa. Imusolmukkeista alkanut syöpä oli levinnyt sisäelimiin niin pahoin, ettei mitään ollut tehtävissä. Annettiin vain tieto että aikaa on vähän.

Onneksi lähiomaiset saivat olla tukena yölläkin kun ”Jakobin paini” oli käynnissä vajaan vuorokauden. Muisti Elmalla oli hyvässä kunnossa ja hän pystyi ilmaisemaan hoitotahtonsa viimeisenä päivänä. Elma oli sanonut, että kun teille tulee ikävä... No niinhän se tuleekin, mutta läheisillesi oli varmaan helpompaa kun tiesivät ettei rankkoja elvytystoimia tehtäisi. Lähtö tapahtui rauhallisesti.

Vanhoissa kuolleiden luetteloissa on ihmisille merkitty usein kuolin syy. Siellä yleisimpiä ovat keuhkotauti, lavantauti, punatauti, kuume, halvaus, vanhuus ja ”kitui”.

Syöpään ennen Elmaa hänen sisaruksistaan olivat kuolleet Ilmari, Toimi ja Matti. Mitään perinnöllisyyttä ei noissa näyttäisi kuitenkaan olevan, sillä kaikilla heillä oli eri syöpä. Ikää kun tulee tarpeeksi niin riski tuohon tautiin kasvaa. Ehkäpä syöpää ennen merkittiin tuon ”kitui” taudin nimik-

keen alle kun tautia ei tunnettu. Olen ajatellut, että mm. isäni ja Ilmarin haimasyöpä 53-vuotiaana johtui sodan haavoittumisesta johtuvasta ”nikkelimyrkytyksestä” kun osa ammuksen siruista koteloitui elimistöön ja maataloudessa käytetyistä hyönteis- sekä peittausaineista joita maanviljelijät joutuivat käyttämään niiden vaarallisuudesta tietämättöminä ilman suojaimia. Noista syöpään altistavista hommista eivät olleet sivussa naiset eivätkä lapset. Tupakkaa tupruteltiin Elman lapsuudessa miessakilla Kotalan tuvassakin. Huushollissa syöpäläisten, russakoiden, lutikoiden ja täiden torjuntaan käytettiin jo sota-aikaan Täystuho-merkistä ainetta. Samalla nimellä tuo tuote on edelleen myynnissä, mutta paremmilla käyttöohjeilla. Syöpäläisten olemassa olo ei ollut suinkaan kiinni talon epäpuhtaudesta, siihen aikaan liikkui taloissa kulkijoita, kulkukauppiaita ja Kotalan tuvassa Elmankin aikana yöpyi vielä tukkilaisia. Vierailijoitakin oli paljon enemmän kuin nykyisin. Syöpää aiheuttavia aineita on toki tullut nykyaikana lisää kun vanhat altistajat ovat poistuneet. On se vaan sellainen tauti ettei sen alkulähteitä ja syntyjäsyviä ole saatu täysin hallintaan vieläkään. Parempaan suuntaan ja paranemisprosentteihin siinä kuitenkin kojoajan mennään.

Elma syntyi Kotalan Juho ja Riikka Lukkarisen 10-lapsiseen perheeseen kuudentena. Sisarusarja jakaantui vanhempiin ja nuorempiin kun välistä vanhin sisko Elsa kuoli vauvana ja kahta vuotta vanhempi veli Lauri kuoli kymmenvuotiaana. Hän kuoli kotonaan Kotalassa ja näin kuolema tuli tuuksi Elmalle jo kahdeksan vuotiaana. Po-

jankoltiaiset olivat jo kouluikäisiä kun Elma syntyi. Vanhimmat veljet Ilmari, Toimi ja Teuvo olivat syntyneet lähekkäin Ilmari ensin vuonna 1919, sitten Toimi 1921 ja Teuvo 1922. Siinä olikin kova kolmikko jolle sattui ja tapahtui kuten olemme saaneet lukea Toimin kirjoittamista tarinoista.

Ilmari jäi isännäksi Kotalaan. Toimista tuli maatalousaineiden opettaja Kiuruvedelle ja sukuseuramme perustaja ja ensimmäinen puheenjohtaja vuonna 1994. Teuvo kaatui sodassa. Elma jäi sitten vanhimmaksi sisarusarjan nuorempaan päähän, jossa oli kolmikko tyttäjä: Elma, Hilja ja Anna-Liisa sekä pojat Kalevi ja Matti. Ikähaitaria tuolla porukalla oli kahdeksan vuotta. Eiväthän ne pahnanhajumaiset aina päässeet samoihin leikkeihin mukaan. Varsinkin ”lakkareisut” Toiviaiskylään Juho-isän Heikki-veljen luokse Pasalaan oli isompien juttu, jossa Elma oli mukana. Kotalan Anni oli aikuisena retkellä mukana kun hänen tätinsä asui lähellä Pasalaa. Matka sinne tehtiin polkuja pitkin jalkapatikassa.

Jalat olivatkin Elman lapsuudessa tärkeä kulkuväline. Metsissä oli paljon ihmisten ja eläinten tekemiä polkuja. Kotalasta oli vain kärrytye Sopenniitylle ja matkan varrella oli monta veräjää. ”Maailmalle” Kotalasta pääsi Kiuruveden Ryönänjoen juna-asemalta, jonne jo linnuntietäkin pitkin tuli matkaa 15 kilometriä. Matka sinne tapahtui jalkaisin, jos ei sitten hevonen joutanut kyyditsemään. Elman valokuvakansiossa oli kuva Kotalan hevosesta, johon oli kirjoitettu alle ”sotavanhus”. Tuohan tarkoittaa sitä että se selvisi hengissä sotatantereelta. Ainoaksi uhriksi Kotalasta jäi siis Teuvo-veli. Ilmari-veli haavoittui talvisodan viimeisenä yönä sen verran pahoin ettei tarvinnut lähteä jatkosotaan. Toimi selvisi ehjin nahoin täpärästi,

sillä hän joutui kerran vangiksi, mutta pääsi pakenemaan ja ui joen yli omien puolelle.

Sodan sytyttyä vuonna 1939 Elma oli vasta 11-vuotias. tarinat Elman omina kokemuksinasi ennen sotaa ja sodan ajalta jäivät taltioimatta. Miten teini-ikäinen koki tuon ajan? Tietoahan sodasta ei tullut silloin tuutin täydeltä, olikohan Kotalassa silloin edes radiota! Kenttäposti-kirjeet oli varmin tiedon tuoja ja naapurit. Elman lapsuuden aikaan elettiin Kotalassakin luontaisvarais- taloudessa. Kaupasta tarvittiin ostaa välttämättä vain suolaa ja kahvia. Tilanne siltä osin alkoi muuttua vasta 1950-luvulla.

Elma kouluttautui monissa paikoissa sodan jälkeen. Haapaveden kansanopistolla 1946 ja Lahden kansanopistolla kodinhoitaja koulussa 1951. Noiden kansanopisto- opiskelujen väliin mahtui Säämingissä käyty emäntäkoulu. Maailma oli Elmalle vielä silloin Haapavedelle lähtiessä niin outo, että veli-Toimi kävi hänet junalla saattelemassa sinne. Toimi kun oli jo tottunut sodan aikana ja sotapoliisina olleessaan matkustamaan.

Elman kodinhoitajan työ alkoi 1950-luvulla Tuusulassa ja jatkui synnyinpitäjässä Pielavedellä kahteenkin otteeseen. Ensimmäisen jakson aikana Pielavedellä oli vain kolme kodinhoitajaa. Heidän tehtäviinsä kuului silloin koko talouden hoito karjasta lähtien. Työmatkat taittuivat usein polkupyörällä ja pesti saattoi kestää viikonkin kerrallaan kotona käymättä. Joskus Elma sai lainata veljensä Toimin moottoripyörää ja jonkin aikaa hänellä ehti olla käytössään skootterikin, ennen kuin kodinhoitajantyöhön tuli tauko vuonna 1955. Oli perheen perustamisen aika. Pisin työrupeama tuli Elmalle Pielaveden Nousialan kylän Aittola-tilan emäntänä. Kodinhoitajan töitä hän jatkoi uudelleen vuonna 1967. Silloin Aittolaan

oli hankittu auto ja työssäkäynti helpottui.

Kotiseutu ja varsinkin kun puoliso löytyi omalta kylältä toivat hänet takaisin ”maailmalta”. Elma meni naimisiin ja hänet vihittiin Kotalan tuvassa Aulis Pulkkisen kanssa helmikuussa 1955. Aulis oli aloittanut asutustilan raivaamisen ja talon rakentamisen vanhempiansa kanssa Nousialan kylän Aittolaan vuonna 1953. Rakennusaikana he asuivat Metsärinteellä. Talo oli miltei valmis kun Elma pääsi nuorikkona muuttamaan sinne. Maanviljelijän arki oli silloinkin täytätä työtä aamusta iltaan. Siihen kuului pitkän aikaa vielä lisäksi peltojen raivausta, jota helpottamaan ostettiin Aittolan ensimmäinen traktori Fordson Major. Valmista lisämaata saatiin Honkamäen tilan oston kautta. Lisätienestä Elma hankki käymällä järjestämässä pitoja. Hän oli ollut Puroolan Marin hautajaisjärjestelyissä mukana, kun muut olivat häntä jo hätistelleet lähtemään kotiinsa. Hän kun oli viimeisillään raskaana. Eero-poika syntyiikin sitten Aittolassa seuraavana yönä. Elmalla oli myös kanoja ja munien myyminen Nousialan kauppaan antoi vähän lisärahaa. Kylän tavan mukaan Aittolassakin oli sokerijuurikasta, samoin kuin Kangasniemessä jonne Auloksen vanhemmat muuttivat asumaan, kun tilat kävivät ahtaaksi Aittolassa lasten synnyttyä.

Elman elämän aikana tapahtui valtava tekninen kehitys ja vielä eläkepäivillään hän seurasi televisiosta aktiivisesti päivänpolitiikkaa tv-sarjojen lisäksi. Kännykkä oli hänellä käytössä, mutta netti-mummoa hänestä ei ehtinyt tulla. Elmalla on kolme lasta Raija, Eero ja Päivi ja heillä kaikilla on neljä lasta, joten mummon hommia riitti ja vilskettä Aittolan tuvassa. Elma ajoi aina tarvittaessa lapsenvahdiksi tai isovanhemmat ottivat heitä hoitoon Aittolaan. Lapsenlapsille

on jäänyt mukavia muistoja kalaretkistä ja makkaranpaistosta Kotajärvellä.

Isoisomummon tittelin Elma ehti saada viimeisenä elinpäivänään kun samassa paikassa Kuopion yliopistollisessa sairaalassa syntyi Päivi-tyttären pojalle Veli-Veikolle lapsi. Noista mummo-hommista tarina, jonka Raija-tytär kertoi. Oli sovittu, että Elma menee Alapihaan sitten kun Raija joutuu lähtemään miehensä Karin kanssa synnytyslaitokselle. No sinne lähtö tulikin vähän yllättäin varhain äitienpäivän aamuna 1994. Elma oli lähtenyt Auloksen kanssa aikaisin aamulla mielipuuhaansa kalaan Kotajärvelle. Kännykkää ei vielä heillä silloin ollut. Raija ilmoitti veljelleen Eerolle tilanteesta, kun ei tavoittanut äitään Aittolan lankapuhelimesta. Eero riensi tuomaan sanaa. Elma ja Aulis olivat niin kaukana Kotajärven selällä, etteivät Eeron huudot kantaneet sinne asti. Hän lainasi Metsärinteen rannasta naapurin Hiekkarinteen veneen ja soutaa riuhtoi isää ja äitiään kohti. Aulis oli ihmetelty, että kellähän tuollainen kiire on näin varhain aamulla. Asia selvisi ja he souitivat, Kotalan rantaan kun se oli lähempänä ja sieltä Maire-emäntä kyyditsi Elman autolle. Näin hän ehti sitten kotimieheksi Heinämäkeen ja vävy-Kari pääsi lähtemään mukaan synnytykseen.

Kunnallispolitiikkaan oli osallistunut Elman isä Juho Lukkarinen 1950-luvulla maalaisliittolaisena. Elma jatkoi perinnettä ja läksi mukaan 1980-luvulla. Puolueen nimi oli vaihtunut Keskustapuolueeksi. Kunnanvaltuutettuna Elma oli mukana kaksi vaalikautta, siis kahdeksan vuotta. Luottamustoimiin kuului mm. sosiaalilautakunta ja Iisalmen aluesairaalan liittovaltuusto. Vanhimman veljen Ilmarin-poika Heikki jatkoi Elman jälkeen Pielaveden kunnanvaltuus-

tossa ja hänkin tuon sosiaalilautakunnan jäsenenä. Nimi muuttui hänen aikanaan perusturvalautakunnaksi. Heikistä tuli Kotalan isäntä ja hän oli paljon muutenkin tekemisissä tätinsä Elman kanssa, kun asuivat samalla kylällä. Kotalaan tuli puimuri 1960-luvulla ja Nousialan kylällä käytiin puimassa muissakin taloissa. Elman puoliso Aulis ja Kotalan Heikki ajoivat puimuria. Aittolaan oli heidän hyvä tulla ”tankkaamaan” työn lomassa. Elma tunnettiin politiikassa sitkeydestään ajaa läpi oikeaksi katsomiaan asioita, mutta tyytyi kyllä sitten mukisematta enemmistön päätöksiin, jos sellainen voitti.

Järjestö- ja kylätoiminnassa Elma oli aktiivisesti mukana mm. maatalousnaisten puheenjohtajana, nuorisuratoiminnassa ja näytelmäkerhossa. Kun Lukkaristen sukuseura perustettiin vuonna 1994 hän liittyi siihen perustajajäsenenä ollen mukana loppuun asti. Sain häneltä apua tietoihin ja varsinkin valokuvien tunnistamisessa Elman muisti ja silmät olivat tarpeen. Sukututkimus Savon Lukkaristen osalta on niin pitkällä, että ehdimme katsella Elman kanssa hänen sukujuuria Varpaisjärven Lukkarilaan asti. Ja kas kummaa Elman perheeseen löytyi sieltä kaksi muuta kytköstä Lukkarisiin kuin Kotala. Elman miniän Merjan isän mummo on Lukkarisia ja syntyjään Lukkarilan kylän Aapalasta. Aapala on ainut talo Lukkarilan kylällä jossa asuu enää sukuumme Lukkarinen-sukunimellä. Elman tyttären Päivin lasten isomummo on Augusta Kuhlman os. Lukkarinen. Hän kuuluu Ruotaanlahden sukuhaaraan ja syntyjään Vaaraslahden Eskolasta.

Merja-miniä muisteli anoppiaan muistotilaisuudessa ja myös Heikki-veljeni kertoi muisteluksissaan, että kun Elmalla oli auto käytössä hän silloin tällöin kävi noutamassa

aitinsä Kotalan Riikka-mummon kyytiin ja he kävivät sukuloimassa tai muualla kylässä. Riikka-mummo oli armoitettu tarinan kertoja ja noilta reissuilta riitti juttua pitkään. Olisipa ne tallessa muuallakin kuin ”nahkantisessa” mausteeksi suku- ja kylähistoriaan. Autolla ajaminen oli Elmalle mieluista puuhaa. Hän pystyi ajamaan viimeaikoihin asti, kortiton aika jäi alle vuoden mittaiseksi. Kilometrejä kertyi vuodesta 1967 lähtien Elmalle paljon välillä liukkailla ja kapeillakin teillä. Muistissani on vain yksi tieltä suistuminen ns. ”Jussilan mutkassa” jossa äitini oli Elman kyydissä. Auto kaatui katolleen, mutta molemmat selvisivät pelkällä säikähdyksellä.

Aittolan tilanvastuut siirtyivät pojalle Eerolle ja hänen puolisolleen Merjalle 1986. Eläkepäiviin löytyi väriä muutamasta ulkomaanmatkasta ainakin Madeiralle ja Saksaan. Kotimaan matkailu ja kylpylät kuuluivat ohjelmaan usein. Viikonloppureissuja Elma ja Aulis tekivät naapurusten Kuusisaalon Teuvon ja Tyynen sekä Mannilan Pirkon ja Pentin kanssa.

Yhteiskunnalliset ja oman kylän asiat kiinnostivat. Käsityöt ja kangaspuilla kutominen kuuluivat Elman harrastuksiin. Niin ja soutuveneellä soutelu ja kalastaminen kotijärvellään.

Elman muistotilaisuuteen kokosin lasten pyynnöstä kuvia heidän äitinsä elämän varrelta. Kuvat ovat nyt siinä muodossa, että jälkeläiset voivat ne kopioida helposti itselleen. Niistä he löytävät iloisen ja hyväntuulisen äidin ja isoäidin. Tuo Elman valoisuus ja sosiaalisuus näkyi jo opiskeluajoilta hänen kuoleman jälkeen löytyneestä vihkosesta, jonne hänen ystävät ja koulutoverit olivat kirjoitelleet.

Lukkasu

Lukkarinen-Lukkari Sukuseura Ry:n jäsenjulkaisu

